

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ «ΒΙΟΣ» ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΑ

I.

Η παρουσίαση ενός βιβλίου¹ ανήκει στους νεοφανείς θεσμούς δημοσιότητας, με προδρομική μορφή τα φιλολογικά «σαλόνια» της εποχής του Διαφωτισμού. Οι θεσμοί αυτοί, ιδίως στις μέρες μας, από αξίες χρήσης ή «αυταξίες» καταντούν οχήματα, για την προβολή αξιών εκμετάλλευσης. Εννοείται ότι η νεωτερική εποχή, όπως αναδύθηκε κατά τους τελευταίους αιώνες στην ευρωπαϊκή σκηνή, εγκαθίδρυσε τους θεσμούς δημοσιότητας στο κέντρο της «αγοράς», η οποία θα πρέπει να εκληφθεί ως συμπύκνωση οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών σχέσεων. Αν βέβαια η απόλυτη προτεραιότητα του οικονομικού πεδίου, μέσω του marketing των βιβλίων ή της «βιβλιοπαραγωγής» που καταχωρίζεται με ειδικούς δείκτες, αναδεικνύει την εμπορευματοποίηση των πάντων σε πρώτη «αξία», μπορεί αντίθετα να ανευρεθούν αντισώματα για τη σθεναρή απόκρουση μιας τέτοιας πρακτικής.

Όταν παρουσιάζω ένα βιβλίο αισθάνομαι την ανάγκη να «απομυθοποιήσω» αυτή τη διαδικασία και συνάμα να «απολογηθώ» γιατί αποδέχθηκα να μετάσχω σ' αυτήν. Έτσι ωθώ να συμπέσουν αβίαστα τα κριτήρια αποδοχής με τα πραγματικά δεδομένα ενός τέτοιου θεσμού δημοσιότητας. Επιπλέον, κάθε φορά ως ενδιαμέσος, δηλαδή αυτός που τοποθετείται ανάμεσα από την πνευματική δημιουργία και το απαιτητικό της κοινό, δεν μπορώ να αποκρύψω την εύλογη αμηχανία που με διακατέχει, ιδίως στις πρώτες στιγμές που αναλαμβάνω αυτό το εγχείρημα. Γιατί, χωρίς να προδώσω και τα δύο μέρη, καλούμαι να τα φέρω στον ύψιστο βαθμό επικοινωνίας. Η επικοινωνιακή δράση, πρώτιστα όταν πρόκειται για το λογοτεχνικό πεδίο, προϋποθέτει προφανώς μια ορισμένη αρμοδιότητα, της οποίας η ευθύνη που μεγιστοποιείται στο μικρήκοσμο όπου αυτή θα τελεσθεί, δηλαδή σε έναν χώρο για τη συγκρότηση του οποίου έχουν συμβάλει πολλοί συντελεστές:

1. Σμαράγδα Μανταδάκη, *Ο πρώτος θάνατος του Πυθαγόρα*, Θεσσαλονίκη, «Αρχέτυπο» 2002.

α) λίγες είναι οι περιπτώσεις συναδέλφων που διαθέτουν «διπλή» ιδιότητα, με μητρικό και πατρικό επώνυμο, δηλαδή όσων στο *campus* ενεργοποιούν διχλίδες διαφυγής προς το πεδίο της λογοτεχνίας, έστω με την επίγνωση ότι από τη «Σχολή στη σχολή το παυσίπονο αργεί» (Τομέας Φιλοσοφίας 2000: 144/145) και με την αίσθηση ότι τους υποβλέπει — ή απλώς ότι τίθενται υπό το διπλό βλέμμα του «άλλου» — τόσο το γένος των λογοτεχνών όσο και το συνάφι των πανεπιστημιακών.

β) οι περιπτώσεις αυτές επιβάλλεται να ενθαρρύνονται, εφόσον καλωσορίζουν τον λόγιο και όχι τον κερδώο Ερμή, σε μια εποχή γενικευμένης διεμβολής του Πανεπιστημίου από τους θεούς της αγοράς και συνάμα με την αναγωγή του Εφιάλτη σε κοινό «πρότυπο» και όχι σε δακτυλοδεικτούμενη «εξαιρέση».

γ) ειδικότερα, οι νέοι συνάδελφοι χρήσιμο είναι να υποβοηθούνται, χωρίς καμιά διάθεση πατρωνείας, στην αντιμετώπιση του «πεδίου εντάσεων» (“Spannungsfeld”) που συχνά εμφανίζεται στο *campus*, επαληθεύοντας τη διάγνωση του Freud για τον αναρχισισμό των μικρών διαφορών (1930:45).

δ) αυτή λοιπόν η συναδελφική στάση κατέστη αυτονόητη λόγω του είδους και του θέματος του βιβλίου, το οποίο μου επιτρέπει μια αβίαστη συνομιλία μαζί του, ακόμη κι όταν στήνω το παρατηρητήριό μου σε διαφορετική θέση και με ετερογενή υλικά το διακοσμώ.

ε) μέσα από ορισμένα σημεία του βιβλίου εδραιώνεται η υποψία ότι επιχειρείται μια άλλη εκδοχή του «πανεπιστημιακού μυθιστορήματος» (“*campus novel*”), με διακριτικό τρόπο αντιπαράθετοντας τον αρχαίο δάσκαλο στους σημερινούς χρήστες της «τηβέννου».

II.

Το προκαταρκτικό ζήτημα που εγείρει η ανάγνωση του *Πρώτου θανάτου του Πυθαγόρα*, όχι στενά γραμματολογικό, όπως *prima vista* θα υπέθετε κανείς, είναι αν και κατά πόσον αποτελεί «ιστορικό μυθιστόρημα». Έχω τη γνώμη ότι θα μπορούσε εδώ να αξιοποιηθεί, με όλες τις αναγκαίες διαμεσολαβήσεις, ο όρος του Ξενόπουλου: «θέατρο ιδεών» (1920: 324· πρβλ. Νούτσος 1991: 46) και επομένως να αποδοθεί μάλλον ευστοχότερα η μυθιστορηματική μετάπλαση της ζωής και ιδίως της σκέψης του Πυθαγόρα. Γιατί, πράγματι, με φόντο μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα του αρχαίου κόσμου, έστω κι αν από τον Ηρόδοτο χαρακτηρίστηκε πρώιμα «Ἑλλήνων οὐχ ὁ ἀσθενέστερος σοφιστής» (Ἱστ. IV, 95), το οιονεί διαγραφόμενο ιστορικό υπόβαθρο του λογοτεχνικού «μύθου» αποτρέπει μάλλον την ένταξη του κειμένου στο «ιστορικό μυθιστόρημα». Αναγνωρίζω βέβαια

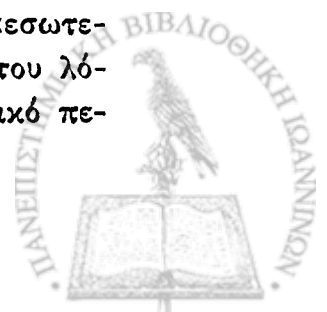
ότι η υιοθέτηση ενός χαρακτηρισμού: «μυθιστόρημα ιδεών» συναντά την αμηχανία ή τη βδελυγμία για την υποτιμητική όρτιση των «ιδεών», ιδίως μέσω των παραγώγων του, αν και πάντοτε υπήρξαν απόπειρες «αποκατάστασης του αρχικού νοήματος του όρου ιδέα» από όσους τον είχαν αλλοιώσει για να τον «κάνουν να σημαίνει όλες τις αντιλήψεις μας» (Hume 1739:2).

Αν δεν έχουμε λοιπόν βάσιμους ενδοιασμούς να προσπελάσουμε την *Πρώτο θάνατο του Πυθαγόρα* ως «μυθιστόρημα ιδεών» προχωρούμε ένα βήμα πριν και διακρίνουμε πώς, με ποιον τρόπο, τούτο επιτελέσθηκε. Κατανέμεται, για παράδειγμα, σε 62 κεφάλαια, όλα τιτλοφορούμενα, ολίγων σελίδων και κάποτε μονοσέλιδα, με παρατακτικό «κοφτό» ύφος απαλών τόνων, και με προμετωπίδες που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στον Πυθαγόρα (Hume, Sartre, Καβάφης, Borges κλπ.). Με ποιιά σκευή προσέρχεται η συγγραφέας σ' αυτό το εγχείρημα; Με την επαγγελματική της υπόσταση, ως διδάσκουσα την ελληνική γλώσσα, την οποία δεν διστάζει να προκαλέσει με την απόφανση: «η αληθινή επικοινωνία είναι γύρω από τις λέξεις και όχι μέσα σε αυτές» (σ. 213 και 280), και με τη θητεία της από την άλλη πλευρά στο παιδικό παραμύθι και στην πεζογραφία, έχοντας στο ενεργητικό της δύο πεζογραφήματα (*Τα όνειρα του προφήτη*, 1995, *Το Κάλεσμα*, 2001) και ένα «ιστορικό αντιμυθιστόρημα» (*Η μυστική βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας*, 1999).

III.

Ποια είναι τώρα η “*intentio auctoris*”; Αναμφίβολα, ένα λογοτεχνικό κείμενο διαβάζεται «πολλαχώς», αρκεί να έχουν οριοθετηθεί οι προϋποθέσεις αυτής της πολλαπλότητας των αναγνώσεων. Με αφετηρία όσα υποστήριξα για το «μυθιστόρημα ιδεών» εκτιμώ ότι εκτυλίσσεται ένας ιδιάζων «εσωτερισμός» που στο πεδίο της αφηγηματικής τεχνικής αξιοποιεί τα τεχνάσματα, τα οποία επιφυλάσσει μια πρακτική «ετεροτοπίας». Χρησιμοποιώ τον όρο του Foucault που, στην περίπτωσή μας, δεν υπονοεί και τη συσχέτιση γλώσσας και εξουσίας, αλλά αποδίδει τη σκιαγράφηση «ετερότητας» τύπου («εδώ» και «εκεί») και χρόνου («τώρα» και «χθές» ή «άλλοτε»).

Ορισμένοι αναγνώστες θα μπορούσαν να εκλάβουν αυτόν τον «εσωτερισμό» ως υποκατάσταση ή ακόμη ως υπονόμηση και επομένως ως καταστροφή του λόγου, με τις δύο σημασίες του όρου, ως έκφρασης και ως λογικού περιεχομένου. Τείνω, αντίθετα, να θεωρήσω αυτόν τον «εσωτερισμό» απλώς ως διαρκές ερέθισμα για την αναγνώριση των ορίων του λόγου. Κι αυτή μάλιστα η θεώρηση μπορεί να επαληθευθεί στο κεντρικό πε-

δίο δόμησης ενός τέτοιου «μυθιστορήματος ιδεών» και όχι στην απομόνωση κάποιων δευτερευόντων, ηχηρών ή όχι, γνωρισμάτων του. Έτσι, δεν αποδομείται η ουσιώδης συνάφεια «όλου» και «μερών» που υποβαστάζει το κείμενο, η ιδέα της «αρμονίας» εξασφαλίζει μια αίσθηση σιγουριάς για τον σκιαγραφούμενο κόσμο, η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως φορέας και δημιουργός αρθρωμένου νοήματος, η «μύθος» υποδηλώνει τη συνεκτική οικοδόμηση της αφήγησης και δεν ευνοείται καμιά διολίσθηση σε πρακτικές «διάλυσης του περιεχομένου», το δίπολο «ταυτότητας»/«ετερότητας» λειτουργεί ως κανονιστική αρχή, υποδηλώνεται ευκρινώς η διαχείριση του παρελθόντος ως υποδείγματος για το παρόν και το μέλλον και αξιοποιείται μια ενσυνείδητα χαλαρή βιογραφία ως καμβάς «αφηγηματικής ιστορίας» που επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στον «άνθρωπο και όχι στις συνθήκες» του κοινωνικού του περιβάλλοντος (Hobsbawn 1997:249· πρβλ. Νούτσος 1986: 475-482).

IV.

Μια τέτοια αφηγηματική στρατηγική αποσκοπεί στην απώλεια ή στην ανάδυση του υποκειμένου; Μολονότι εξωθείται στο σκιάφως του ορίζοντα το κοινωνικό «συγκείμενο» τόσο ο αφηγητής όσο και ο αφηγούμενος «ήρωας» καταφάσκουν τις δυνατότητες του λόγου, άσχετα με το πώς κατανοούνται οι δραστηριότητες για την αποτύπωση των ορίων του. Ειδικότερα, ο Πυθαγόρας παραμένει στο πλαίσιο της οικείας παράδοσης που τον θέλει πρώτο να αυτοονομάζεται «φιλόσοφος» και συνάμα στο περίγραμμα του πυθαγορισμού που τον ανήγαγε σε «άρχηγόν και πατέρα τῆς θείας φιλοσοφίας» (Ίάμβλιχος, *Περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου*, 1, 2), δίδοντας έτσι τη δυνατότητα να περιληφθεί στους εισηγητές της «εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς». Δηλαδή να ιστορηθεί για παράδειγμα στη Μονή των Φιλανθρωπών στο νησί της λίμνης, και στη Μεγάλη Λαύρα, του Αγίου Όρους (Νούτσος 1999: 529-532), για να σταθώ κοντά στις ρίζες αυτού του ιδιάζοντα «εσωτερι-σμού» που επιχωριάζει στη Θεσσαλονίκη.

Δεν έχω την πρόθεση να συγκρίνω τον Πυθαγόρα των αρχαίων μαρτυριών, όσων και όποιων έχουν διασωθεί, με τον ήρωα, της Μανταδάκη. Όχι πως αποποιούμαι μια τέτοια αρμοδιότητα — παλαιότερα μάλιστα είχα ανασυγκροτήσει ερμηνευτικά τις μαρτυρίες που εξηγούν τη συνάφεια πυθαγορισμού και χριστιανικού ασκητισμού, με επίκεντρο το «τῆς σιωπῆς δόγμα» (Νούτσος 1981: 29-43). Ή, αν επιτρέπεται, παρακάμπτω τρεις ακριβώς δεκαετίες και να αναχθώ στον τεταρτοετή φοιτητή που υποδείκνυε στο ηρακλείτειο «Φροντιστήριο» του Σπύρου Κυριαζόπουλου (1973: 96) για ποιο λόγο «ἐνέπρησαν τὰ συνέδρια τῶν Πυθαγορείων» οι πολέμιοι των αριστοκρατικών». Προφανώς ακόμη και σε ένα παράδειγμα «μυθιστορή-

ματος ιδεών», έστω κι αν στο οπισθόφυλλο υποδεικνύεται στον αναγνώστη ότι τα επιμέρους κεφάλαιά του «αποτελούν έναυσμα για περαιτέρω προβληματισμό και έρευνα», προέχει η αναζήτηση της «λογοτεχνικότητας» του κειμένου. Μόνο που οι απαιτήσεις της συγγραφής είναι πλέον περισσότερο σύνθετες, εφόσον η διάχυση των ιδεών και τα ιστορικά συμφραζόμενα δεν απομονώνονται για να κριθούν αυτοτελώς, αλλά αντιμετωπίζονται ως υπόβαθρο για την εκδίπλωση της αφήγησης, με τα αναμενόμενα ή κυρίως με τα απρόοπτα τεχνήματα της λογοτεχνικής γραφής.

V.

Έτσι δεν απομένει παρά να υπαινιχθώ την κύρια αίσθηση του μυθιστορήματος. Στο πέμπτο κεφάλαιο («Πρόπλασμα επιστροφής στην πατρίδα») ο Πυθαγόρας χαιρέται γιατί ο «παιδικός» του φίλος ο Αίσωπος «κατάφερε να κερδίσει την ελευθερία του και έπαψε να είναι δούλος». Δεν μπόρεσε να πληροφορηθεί πού ακριβώς βρίσκεται, μολονότι η «φήμη του είχε πια απλωθεί σε όλη την περιοχή», επειδή ήταν «ιδιαίτερα αγαπητός για τους μύθους με τους οποίους θεράπευε την ανθρώπινη ανοησία» (σ.36). Οι καίριες ομοιότητες της δραστηριότητας Αισώπου και Πυθαγόρα (Σάμος, Πολυκράτης, ταξίδια, πρακτική φιλοσοφία) ωθούν στην αποτύπωση δύο εκδοχών του ίδιου φαινομένου, δηλαδή της «ετεροτοπίας» που εγκαθίσταται στον υπάρχοντα κόσμο. Ο «μέλας» Αίσωπος έμπαινε σφήνα τον κόσμο που τον δέσμευε αναγγέλλοντας τον «αντίκοσμό του». Η όλη του συμπεριφορά ανταποκρίνεται στη στάση που προκρίνουν οι Κυνικοί: είναι ένα «είδος Διογένη» που ζει τον «πολιτισμόν εκτοπίζων» υιοθετώντας τη λιτή δίαιτα, την απόρριψη του πλούτου, την εναντίωση στην εξουσία και στις κοινωνικές συμβάσεις, ενώ αντίθετα καταφάσκει τη φυσική ζωή, την ελευθεριότητα και την «αναίσχυντία» (Νούτσος 21.11.1999).

Με τον τρόπο του εμφανίζεται «ετεροτοπικός» και ο αφηγηματικός κόσμος που υποβαστάζει τον *Πρώτο θάνατο του Πυθαγόρα*, αρχίζοντας κανείς μια τέτοια ανίχνευση από την τιτλοφόρηση του βιβλίου. Ο γιός του Ερμή άλλωστε ένα πράγμα πήρε από τον πατέρα του και το κρατούσε στις διαδοχικές του γεννήσεις: «ζῶντα καὶ τελευτῶντα μνήμην ἔχειν τῶν συμβαινόντων. Ἐν μὲν οὖν τῇ ζωῇ πάντων διαμνημονεῦσαι, ἐπεὶ δὲ ἀποθάνοι τηρῆσαι τὴν αὐτὴν μνήμην» (Διογένης Λαέρτιος VIII, 4). Από τη θυμόσοφη απόφαση: «Από μικρό μαθαίνεις την αλήθεια» (σ. 15) και την περιγραφή του «μυστικού δωματίου» (σ. 18-21) ως τη μνεία των «κατοίκων του νησιού των Μακάρων» (σ. 49) και τη στιχομυθία: «Πού ταξιδεύεις;» — «Όπου με πας!» (σ. 55) ξεδιπλώνονται διαδοχικά τα νήματα του πλέγματος της «ετεροτοπίας». Η διαβεβαίωση μάλιστα: «Οι βάρβαροι μέσα

στο χρόνο αντιστρέφουν τον κανόνα με τις εξαιρέσεις τους» (σ.69) συνιστά το μεταβατικό σταθμό στο πλήθος των ταξιδιών του Πυθαγόρα, ως την ίδρυση της «Σχολής» στη Σικελία και τον εμπρησμό της. Υπόκειται μια ορισμένη αντίληψη για το «αρχιμήδειο σημείο» διατυπωμένη με πλάγιο αλλά σαφή τρόπο: «Αν βρισκόμουν στο απώτατο και αμετακίνητο άκρο του κόσμου, θα μπορούσα ή δε θα μπορούσα να απλώσω το ραβδί μου έξω από αυτόν;» (σ. 53). Πάντως ο «δάσκαλος» κινείται στις «όχθες ενός απέραντου κόσμου που δε χωράει σε κανενός το νου», με τους φίλους να έχουν καταστρέψει τα «ιπτάμενα περιστέρια», δίδοντας την υπόσχεση ότι «δε θα πετάξουν ποτέ ξανά με το σώμα τους» (σ. 275).

Ένας απλοϊκός πανδοχέας, χωρίς να χρειάζεται να ξέρει για την καταγωγή της ιδέας του «αντιπεπονθότος δικαίου», μπορούσε να αποφαίνεται ότι οι πυθαγόρειοι θα «φτιάξουν το κράτος των Δικαίων» (σ. 277) ή κάποιος, περισσότερο υποψιασμένος, να διατείνεται ότι «τίποτα δε διατάρασσει χωρίς λόγο τα έργα της Φύσης» (σ. 282). Κι εμείς να κρυφακούμε τι έγινε ή τι γίνεται στο «ομακοεΐον», κρατώντας μια εφεκτική στάση ή και μια αντιθετική πρακτική συναγωνισμού ανάμεσα στο «Φιλοσοφείον» (Νούτσος 1999 και 2001) και τη “secta pythagorica”. Ειδικότερα, κάνοντας λιανά, *inter alia*, ότι είχε υποστηρίξει ο Αριστοτέλης: «έν πολλοῖς γάρ ἡ φύσις ὑπεναντίον πρὸς τὸ χρήσιμον ὑμῖν ποιεῖ· ἡ μὲν γὰρ φύσις ἀεὶ τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον καὶ ἀπλῶς, τὸ δὲ χρήσιμον μεταβάλλει πολλαχῶς. Ὅταν οὖν δέῃ τι παρὰ φύσιν πρᾶξαι, διὰ τὸ χαλεπὸν ἀπορίαν παρέχει καὶ δεῖται τέχνης. Διὸ καὶ καλοῦμεν τῆς τέχνης τὸ πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπορίας βοηθοῦν μέρος μηχανήν» (*Μηχανικά* 847a 14-19). Αυτός μάλιστα που διαπίστωνε (*Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1160a 9) ότι «αἱ δὲ κοινωνίαι πᾶσαι μορίοις εἰκόασι τῆς πολιτικῆς» δεν θα είχε αντίρρηση η «τέχνη» και τα έργα της ή οι πρακτικές της ως «μηχανές» να περιλάβουν κάθε αφηγηματικό εγχείρημα, ιδίως όσα κινούνται σε μια τροχιά σκιαγράφησης μοτίβων «ετεροτοπίας»... Ἄλλωστε, σύμφωνα με ορισμένες μαρτυρίες, η «πάλαι μουσική καὶ μέχρι τῶν Πυθαγορείων ἐθαυμάζετο καλουμένη κάθαρσις» επειδή «μεγάλα συμβάλλεσθαι πρὸς ὑγείαν» (Αριστόξενος· Diels 58 D' 1, 23/24 και 14).

Η «ετεροτοπία» ως κριτική των «ταυτοτήτων» προϋποθέτει το λόγο του «άλλου» (βλ. Magri 1995), μέσω της εναλλαγής ρόλων και στάσεων που κάνει πραγματικότητα τη δυνατότητα να διπλασιάζεται ο κόσμος. Πέρα απ' αυτόν που σε καθηλώνει τις ανάγκες και τους καταναγκασμούς του επιούσιου, διανοίγεται ένας άλλος που μπορεί να φέρει και τη σφραγίδα σου ή —έστω— την αγρύπνια σου. Πώς αλλιώς θα είχε νόημα η «εναλλακτικότητα» σ' έναν κόσμο που εμπορευματοποιεί ό,τι θα μπορούσε να συνιστά αξία χρήσης μετατρέποντάς το σε ανταλλακτική αξία; Απλούστερα, πώς αλλιώς θα είχε νόημα η αποψινή εκδήλωση;

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Foucault, M., "Of Other Spaces", μτφρ. J. Miskiewicz, *Diacritics*, τχ. 16 (άνοιξη 1984) 22-27.
- Freud, S., *Ο πολιτισμός πηγή δυστυχίας* [1930], μτφρ. Γ. Βαμβαλής, Αθήνα 1974.
- Hobsbawm, E., *Για την ιστορία* [1997], μτφρ. Π. Ματάλας, Αθήνα 1998.
- Hume, D., *Treatise of Human Nature* [1739], έκδ. της L.A. Selby-Bigge, Oxford 1968.
- Κυριαζόπουλος, Σπ. κ.ά, *Ηρόκλειτος*, Αθήνα 1973.
- Magri, V., *Le discours sur l' autre*, Paris 1995.
- Νούτσος, Π., «Ιωάννης ο Καρπάθιος: Πυθαγορισμός και χριστιανικός ασκητισμός», *Καρπαθιακαί Μελέται*, Β (1981) 29-43.
- , «Βιογραφία και ιστορία», *Τα Ιστορικά*, τχ. 6 (Δεκέμβριος 1986) 475-482.
- , *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα*, τόμος Β', μέρος πρώτο, Αθήνα 1991.
- , «Το ζήτημα της 'παρουσίας' των Ελλήνων σοφών στη Μονή Φιλανθρωπητών», στο: Μ. Γαρίδης — Αθ. Παλιούρας (επιμ.), *Μοναστήρια Νήσου Ιωαννίνων*, Ιωάννινα 1999, 529-532.
- , «Ο 'βλαισός' Αίσωπος και ο 'Αραφ της Σάμου»», *Το Βήμα*, 21.11.1999.
- , *Οδηγός ερευνητικής μεθοδολογίας*, Αθήνα 1999.
- , *Φιλοσοφείον. Ένας θεσμός χειραφέτησης*, Αθήνα 2001.
- , *Στην αυγή του νέου αιώνα*, Αθήνα 2002.
- Ξενόπουλος, Γρ., «Το θέατρο ιδεών και ο κ. Δ. Ταγκόπουλος», *Ο Νουμάς*, ΙΖ (1920β) 324.
- Τομέας Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, *Η πρώτη δεκαπενταετία (1985-1999)*, Ιωάννινα 2000.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

[The body of the page contains several paragraphs of text, which are extremely faint and illegible due to the quality of the scan. The text appears to be a list of book reviews or a similar document.]

Andreas Arndt, *Dialektik und Reflexion. Zur Rekonstruktion des Vernunftbegriffs*. Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1994, σελ. 380.

Οι συνιστώσες της νεωτερικότητας, οι δυνατότητες για τη μετανεωτερική «υπέρβασή» της και η υποτιθέμενη «ανάρρωση» του λόγου από τη νεωτερική «περιπέτεια» εξακολουθούν να βρίσκονται στο επίκεντρο των συζητήσεων. Γι' αυτό και το βιβλίο του καθηγητή Andreas Arndt είναι επίκαιρο για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, διότι με την ανασυγκρότηση της έννοιας του λόγου αναδεικνύει τα σταυροδρόμια των θεωρητικών αναζητήσεων και των αντιπαραθέσεων, στα οποία βρέθηκαν τόσο ο νεώτερος φιλοσοφικός στοχασμός όσο και οι μετανεωτερικοί επικριτές του. Δεύτερον, διότι μας προσφέρει επιχειρήματα για να εκτιμήσουμε τη θέση του ρομαντισμού ως συνιστώσας της νεωτερικότητας και να μην περιορίζουμε τη νεωτερικότητα στην εξέλιξη του ορθολογισμού, του εμπειρισμού και του ιδεαλισμού. Τρίτον, διότι μας επιτρέπει να επανεκτιμήσουμε τις μετανεωτερικές θέσεις που ταυτίζουν την «υπέρβαση» της νεωτερικότητας με την αποδιάρθρωση ή την υπερνίκηση της φιλοσοφίας του Hegel και σε αντίθεση προς τις διακηρύξεις τους να εξετάσουμε την αθέατη γραμμή που τις συνδέει με το φιλοσοφικό ρεύμα του ρομαντισμού και τη συναφή κριτική του λόγου, την οποία διατύπωσαν οι ρομαντικοί.

Ο συγγραφέας που είναι άλλωστε γνωστός για το πολυσχιδές ερευνητικό και εκδοτικό έργο του, το οποίο αναφέρεται στη νεώτερη και στη σύγχρονη φιλοσοφία, προσφέρει τον οδηγητικό μίτο για να κατανοήσουμε τη σχέση της διαλεκτικής προς τον αναστοχασμό ξεκινώντας από τον Descartes και φθάνοντας έως τον Lyotard. Ο προβληματισμός εκτίθεται σε πέντε μέρη. Στο πρώτο μέρος εξετάζεται το θέμα «Διαφωτισμός και αναστοχασμός». Εδώ ο διαφωτισμός ορίζεται ως απελευθέρωση από τον άμεσο εξαναγκασμό, στον οποίο έχουν οδηγήσει οι δεδομένες σχέσεις, είτε είναι φυσικές είτε είναι κοινωνικές. Ο αναστοχασμός είναι ακριβώς εκείνη η αρχή που αποδιαρθρώνει την αμεσότητα των δεδομένων και έχει ως αποτέλεσμα να κατανοήσουμε τον κόσμο ως κόσμο για μας. Η συνέπεια είναι ότι ο αναστοχασμός μετατρέπεται σε νέα αμεσότητα, οπότε προκύπτει και πάλι η ανάγκη του διαφωτισμού, και τελικώς είτε ο αναστοχασμός αυτοκαταστρέφεται από τον συνεχή διαφωτισμό, είτε αποκτάει ολική μορφή, οπότε καταστρέφεται ο διαφωτισμός. Εδώ ανασυγκροτούνται οι λύσεις και οι συνέπειες του ορθολο-

γισμού και του εμπειρισμού, για να παρουσιαστεί στο τέλος η διαλεκτική του Kant ως αποτελμάτωση του αναστοχασμού, οπότε η φιλοσοφία του Fichte παρουσιάζεται εν μέρει ως επιστροφή στην αρχή του λόγου, την οποία είχε προβάλει ο διαφωτισμός.

Στο δεύτερο μέρος με τον τίτλο «Αμεσότητα και αναστοχασμός» εξετάζεται η προσπάθεια του Fichte να αναιρέσει με την επιστημολογία του τις υπερβατολογικές προδιαγραφές του Kant για τη γνώση, οι οποίες είχαν δημιουργήσει χάσμα μεταξύ του υποκειμένου και του έναντί του συσχετισμού. Η επιστημολογία όμως περιείχε εκρηκτική ύλη αρκετή για να δημιουργήσει την κριτική των εκπροσώπων του πρώιμου ρομαντισμού και του πρώιμου ιδεαλισμού εναντίον του Kant, οι οποίοι αναζήτησαν τη σύνδεση του υποκειμένου με τον κόσμο δια του βιώματος και του συναισθήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συγγραφέας αναλύει την έννοια της διαλεκτικής, την οποία είχε αναπτύξει ο ρομαντικός Fr. Schlegel ερμηνεύοντας τη διαλεκτική του Kant όχι ως προδιαγραφή των ορίων της πεπερασμένης γνώσης αλλά ως προθάλαμο του απολύτου. Πρόκειται για μια μορφή διαλεκτικής, της οποίας τη σημασία έχει αγνοήσει η έως τώρα έρευνα.

Το τρίτο μέρος με τον τίτλο «Διαλεκτική και απόλυτος αναστοχασμός» είναι αφιερωμένο στον Hegel. Ο συγγραφέας αναλύει τα θέματα της αντικειμενικότητας, της αρνητικότητας και του αναστοχασμού για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο Hegel στην προσπάθειά του να διασώσει τον αναστοχασμό από τον διαρκή διαφωτισμό, τον κατέστρεψε. Διότι ο Hegel διαμόρφωσε τη διαλεκτική του απολύτου πάνω σε μεταφυσικές προϋποθέσεις μη υποκείμενες στον αναστοχασμό, δηλ. στον διαφωτισμό, και κατόπιν προσπάθησε να εντάξει τον αναστοχασμό στη θεωρησιακή κίνηση του απολύτου, δηλ. να του αφαιρέσει με την αρνητικότητα τον πεπερασμένο χαρακτήρα, στον οποίο ακριβώς στηρίζεται ο αέναος διαφωτισμός. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι ο Hegel οδήγησε στην αναστροφή της διαλεκτικής, αφού η θεωρία (Spekulation, η φιλοσοφική θεωρία για το απόλυτο, η οποία στηρίζεται σε εκείνη την άρση που δεν μεταβάλλεται σε θέση για μια νέα αντίφαση) δεν μπορεί να παρεμποδίσει την αέναη εισβολή του πεπερασμένου αναστοχασμού που κινείται σε αντιφάσεις και αμφισβητεί και τη μεταφυσική. Όπως είναι φανερό, αυτή η αναστροφή προσέφερε και τα όπλα σε όσους στη συνέχεια αναζήτησαν την αποκατάσταση του πεπερασμένου αναστοχασμού υπό νέους όρους.

Στο τέταρτο μέρος με τίτλο «Η διαλεκτική σε ρήξη προς τη θεωρία (Spekulation)» εξετάζονται οι μορφές κριτικής και κατάφασης της διαλεκτικής στον δέκατο ένατο και στον εικοστό αιώνα έως και τη Σχολή της Φραγκφούρτης. Το τελευταίο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στον Marx και στις προσπάθειές του να θεμελιώσει τη διαλεκτική σε νέες βάσεις. Αυτό

σημαίνει ότι ο αποχαιρετισμός του Marx από την έως τότε φιλοσοφία είναι αμφίσημος, διότι ενώ ο Marx με την αποδοχή της επιστήμης επιδιώκει έναν άλλο τύπο θεωρίας πέρα από τη φιλοσοφία, με τη διαλεκτική του εισάγει μια νέα θεωρία της διαμεσολάβησης και της αντίφασης. Ο συγγραφέας τονίζει ότι σε αυτήν τη θεωρία ανακύπτει το πεπερασμένο ως το αρνητικό, το οποίο δεν πρέπει να υφίσταται, και ως προς τούτο η διαλεκτική του Marx είναι μια αρνητική διαλεκτική. Διότι αφενός δεν υπόκειται στο κριτήριο της ταυτότητας, η οποία έχει θετικό προσδιορισμό, και αφετέρου προβάλλει κάποια ελπίδα γι' αυτήν χωρίς όμως να μπορεί να την εκφράσει με την έννοια. Ωστόσο και ο Marx εμπλέκεται στο πρόβλημα της ανεξέλεγκτης αμεσότητας που αποκρούει τον διαφωτισμό.

Στο πέμπτο μέρος με τον τίτλο «Η διαλεκτική και η κριτική του λόγου» εξετάζονται οι θέσεις των πιο σημαντικών φιλοσόφων του εικοστού αιώνα, οι οποίοι με διάφορους τρόπους προσπάθησαν να αναιρέσουν τα προβλήματα της διαλεκτικής. Πρόκειται κυρίως για τους εκπροσώπους της φαινομενολογίας και της μετανεωτερικής σκέψης. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις αυτές οι αναιρέσεις παρουσιάζουν συγγένεια με τον ρομαντισμό, ο οποίος είχε ασκήσει κριτική στον λόγο, και συνεπώς στη μετανεωτερικότητα υπάρχει το υπόγειο ρεύμα της νεωτερικότητας. Τα τελευταία κεφάλαια αυτού του μέρους είναι αφιερωμένα σε ό,τι ο συγγραφέας χαρακτηρίζει ως εναλλακτική λύση. Ο αμητός της όλης έρευνας συμπυκνώνεται στα συμπεράσματα από τη διαλεκτική. Ό,τι απομένει ως «εφόδιον» του στοχασμού είναι η διαπίστωση ότι η αναστροφή της διαλεκτικής είναι αδιάσειστη, καθόσον όλες οι διαμεσολαβήσεις είναι πεπερασμένες και δεν επιδέχονται μετάθεση σε κάποια απόλυτο. Τα υποκειμενικά στοιχεία της ελπίδας, του φόβου, της αποτυχίας δεν είναι αντίθετα στον διαφωτισμό, αφού αυτά μας επιτρέπουν να πάρουμε απόσταση από τα δεδομένα και συγχρόνως παρέχουν το απαραίτητο αντίδοτο στην υπερτροφία της έννοιας. Γι' αυτό και η μόνη αποδεκτή διαλεκτική είναι η αρνητική διαλεκτική των πεπερασμένων διαμεσολαβήσεων.

Ο συγγραφέας έχει προσφέρει ένα σημαντικό έργο που διακρίνεται για την κριτική ανάλυση και τη συστηματική συνέπεια. Οπωσδήποτε οι καίριες επισημάνσεις του για την επανεξέταση της έννοιας της εργασίας, για τη συνεργασία της φιλοσοφίας με τις επιστήμες, για την κριτική διόρθωση, την οποία μπορεί να προσφέρει η φιλοσοφία στις αντιλήψεις μας για τη θεωρητική και την πρακτική οικείωση του κόσμου προσφέρουν σημαντικές αφετηρίες στη συστηματική φιλοσοφία. Σε αντίθεση προς τη φαινομενολογία και τη μετανεωτερική σκέψη που έχουν υπονομεύσει τα μεγάλα προβλήματα της διαλεκτικής για να τα θέσουν στο περιθώριο, ο καθηγητής Andreas Arndt

υποστηρίζει ότι με την κριτική της η σύγχρονη φιλοσοφία δεν έχει παραιτηθεί ούτε μπορεί να παραιτηθεί από τη διαλεκτική, διότι αυτό θα σήμαινε τη λήθη του υποκειμένου.

Γεωργία Αποστολοπούλου

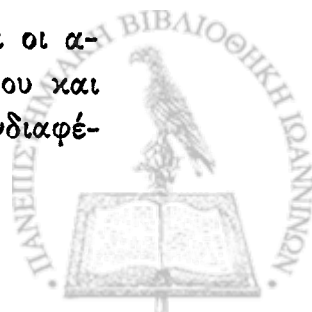
Gregor Schöllgen: *Max Weber*. (Beck'sche Reihe, 544, Denker). München, Beck, 1998, σελ. 204.

Ο Max Weber ήταν πράγματι ένας μύθος είτε ως ένας από τους θεμελιωτές της κοινωνιολογίας είτε ως ένας από τους καθηγητές του πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης. Ο συγγραφέας του βιβλίου με τον τίτλο «Max Weber», το οποίο παρουσιάζεται εδώ, αναλαμβάνει να αποδιαρθρώσει αυτόν τον μύθο περιγράφοντας με σύντομο και επιδέξιο τρόπο τη ζωή και το έργο του Max Weber. Βεβαίως ο συγγραφέας ως καθηγητής της ιστορίας με πλούσιο έργο, στο οποίο συγκαταλέγεται και μια μονογραφία για τον Max Weber και την πρακτική φιλοσοφία, διαθέτει εκείνη την κριτική αίσθηση του ιστορικού, η οποία διακρίνει αυστηρά μεταξύ παρελθόντος και παρόντος. Το βιβλίο διαιρείται σε πέντε μέρη, από τα οποία το πρώτο είναι αφιερωμένο στο πρόσωπο και στο έργο του Max Weber.

Στο δεύτερο μέρος αναλύονται η εξέλιξη της μεθόδου, η σχέση ιστορίας και ορθολογικότητας και το δίλημμα της κοινωνιολογικής θεωρίας για την ατομική πράξη. Ένα από τα προβλήματα που απασχόλησαν την έρευνα είναι αν ο εξορθολογισμός όλων των τομέων της ζωής, ο οποίος παρουσιάζεται στον δυτικό πολιτισμό, αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνιολογίας του Max Weber και επιπλέον αν αποτελεί τη βάση για τη θεώρηση της ιστορίας ως καθολικής ιστορίας. Ο συγγραφέας αναφέρει διεξοδικά τις απόψεις του κοινωνιολόγου Friedrich Tenbruck, ενός από τους πιο σημαντικούς μελετητές του έργου του Max Weber, για να δεχθεί και ο ίδιος ότι ο Max Weber εισάγει το πρόβλημα του εξορθολογισμού μετά τη διατύπωση των θέσεών του για την απομάγευση του κόσμου και ότι σε τελική ανάλυση ο Max Weber δεν προέβαλε κάποια αντίληψη περί καθολικής ιστορίας (σελ. 45 κ.ε.).

Στο τρίτο μέρος με τον τίτλο «Οικονομία και κοινωνία» εξετάζεται η θεωρία του Weber για τις κοινωνικές τάξεις και επισημαίνονται οι συγκλίσεις και οι αποκλίσεις της από τη θεωρία του Marx, στον βαθμό που υπάρχουν σχετικές αναφορές στα κείμενα. Όπως όμως επισημαίνει ο συγγραφέας, ο Weber εκτιμούσε τον Marx ως επιστήμονα, αλλά η ενασχόλησή του με το ίδιο το έργο του Marx είναι περιορισμένη και ότι, όπου τα συμπεράσματα μοιάζουν, πρόκειται για κοινές θέσεις, ότι δηλ. ο Weber τις έχει αναπτύξει ανεξάρτητα από τον Marx.

Στο τέταρτο μέρος με τον τίτλο «Κράτος και πολιτική» εξετάζονται οι απόψεις του Max Weber για την πολιτική κατάσταση της εποχής του και κυρίως για τις προοπτικές της γερμανικής πολιτικής. Ιδιαίτερο ενδιαφέ-

ρον παρουσιάζει ένα από τα κεφάλαια, το οποίο αναφέρεται στην κριτική που άσκησε ο Weber στην εκπαιδευτική πολιτική του γερμανικού υπουργείου παιδείας της εποχής του, ενώ συγχρόνως γίνεται φανερό ότι ο Weber αντιμετωπίζει την κατάσταση των ανωτάτων σχολών της εποχής του από τη σκοπιά της θεωρίας του για τη γραφειοκρατικοποίηση που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κοινωνία.

Το πέμπτο κεφάλαιο που αναφέρεται στο έργο του Max Weber και στις επιδράσεις του, είναι το κεφάλαιο της απομυθοποίησης. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι ο θαυμασμός για τον «μύθο της Χαϊδελβέργης» Max Weber δεν είχε το ανάλογο αντίκρουσμα στην πρόσληψη του έργου του. Ο συγγραφέας τελειώνει το κεφάλαιο με το συμπέρασμα ότι το έργο του Weber πρέπει να γίνει δεκτό στις πραγματικές του διαστάσεις, δηλαδή ως ένα συμπύλημα επιστημονικών απόψεων και προσωπικών θέσεων, το οποίο αποτελεί μαρτυρία για την κατάσταση της αυτοκρατορικής Γερμανίας, και συγχρόνως εξηγεί γιατί ο γερμανός κοινωνιολόγος απέτυχε στην προσπάθειά του να δώσει συστηματικά συγκροτημένο έργο.

Παρά τούτα πρέπει να παρατηρήσω ότι «habent libelli sua fata». Η κοινωνιολογία του Max Weber ασκεί σήμερα επίδραση περισσότερο εκτός Γερμανίας παρά στην ίδια την πατρίδα του. Ο πολιτικός επιστήμονας Wilhelm Hennis επεσήμανε πρόσφατα ότι η πρόσληψη της κοινωνιολογίας του Max Weber, όπως αυτή διαπιστώνεται στις ημέρες μας στον αγγλόφωνο χώρο, γίνεται υπό νέες προϋποθέσεις. Διότι ενώ παλαιότερα στις αγγλόφωνες χώρες και σε άλλες χώρες που βρίσκονται υπό την επίδραση της αγγλόφωνης επιστημονικής παραγωγής, επικρατούσε ο Max Weber όπως τον είχε προσλάβει ο Ραγκον, σήμερα αρχίζει πλέον να προβάλλεται ο «κριτικός» Max Weber, δηλαδή ο κριτικός της νεωτερικότητας ή ο κριτικός των σημαντικών ιστορικών γεγονότων και των σημαντικών εκπροσώπων των επιστημών που συγγενεύουν με την κοινωνιολογία¹.

Σε γενικές γραμμές ο καθηγητής Gregor Schöllgen προσφέρει μια καλή ενημέρωση για τη ζωή και το έργο του Max Weber, αλλά οι εκτιμήσεις του για τη σημασία του έργου του γερμανού κοινωνιολόγου είναι αποτέλεσμα αυστηρής κριτικής, η οποία ωστόσο δεν αναιρεί τη σημασία του έργου του Max Weber και τη συμβολή του στην ανάδειξη της κοινωνιολογίας σε επιστήμη.

Γεωργία Αποστολοπούλου

1. W. Hennis: Thukydides der Moderne. Eine englische Übersetzung von Max Webers «Antikritiken», στη *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Mittwoch, 26 Juni 2002, Nr. 145/Seite N. 3.

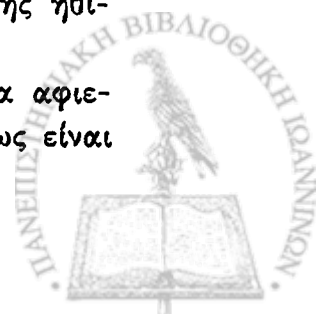
Erich Heintel: *Gesammelte Abhandlungen*. Bde 7-8. *Zur Geschichte der Philosophie I-II*. Stuttgart — Bad Cannstatt, Frommann — Holzboog Verlag, 2000, σελίδες 402 και 456.

Gesammelte Abhandlungen. Bd 9. *Zur Geschichte der Philosophie III*. Stuttgart — Bad Cannstatt, Frommann — Holzboog Verlag, 2001 σελίδες 392.

Οι τρεις τόμοι περιλαμβάνουν δοκίμια, βιβλιοκρισίες και άλλα κείμενα του Erich Heintel (1912-2000), τα οποία αναφέρονται στην ιστορία της φιλοσοφίας. Ο αυστριακός φιλόσοφος, με υπόδειξη του οποίου οι εκδοτικοί οίκοι μου απέστειλαν τα έργα του για να τα παρουσιάσω στην ελληνική γλώσσα, υποστήριξε την ανανέωση της υπερβατολογικής φιλοσοφίας με στόχο τη διαμόρφωση μιας φιλοσοφικής έννοιας για τον άνθρωπο. Όπως προκύπτει από το πνευματικό οδοιπορικό του (7, 340 κ.ε.), αυτή η στροφή προς την υπερβατολογική φιλοσοφία οφείλει πολλά στον νεοκαντιανό φιλόσοφο Robert Reininger, ο οποίος ήταν δάσκαλός του στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης και σε διαφορά προς τις γνωστές σχολές των νεοκαντιανών έδινε έμφαση στο πρόβλημα της πραγματικότητας. Ωστόσο ο Heintel ακολούθησε δική του φιλοσοφική πορεία που χαρακτηρίζεται από την κριτική επανεξέταση των μεγάλων προβλημάτων της φιλοσοφίας με ιδιαίτερη έμφαση στον επαναπροσδιορισμό της διαλεκτικής.

Ο έβδομος τόμος των μελετών είναι αφιερωμένος στη φιλοσοφία στην Αυστρία και περιλαμβάνει δοκίμια, βιβλιοκρισίες, προλόγους και άλλα κείμενα. Ενδεικτικά μπορούν να επισημανθούν οι μελέτες για τη φιλοσοφία στην Αυστρία κατά την εποχή του μεσοπολέμου (με εκτενή συστηματική αναφορά στο έργο του Reininger) και κατά τις δεκαετίες 1945 έως 1985. Οι αναφορές στον κύκλο της Βιέννης δεν είναι πολλές, αλλά ο Heintel έχει ασχοληθεί σε συστηματικές μελέτες του με τον κύκλο της Βιέννης (π.χ. 1, 77 κ.ε. καθώς και 8, 206 κ. ε.). Στον έβδομο τόμο πάντως υπάρχουν δύο κείμενα αφιερωμένα στον Viktor Kraft, στα οποία ο Heintel αντιμετωπίζει με κριτικό πνεύμα τις απόψεις του Kraft για τη θεμελίωση της ηθικής και για τη σύνδεση της ηθικής με τη γνώση, καθώς ο ίδιος ο Heintel δίνει έμφαση στην ηθική συνείδηση και επιμένει στην αυτοτέλεια της ηθικής έναντι της γνώσης.

Το μεγαλύτερο μέρος του έβδομου τόμου περιλαμβάνει κείμενα αφιερωμένα σε φιλοσόφους, οι οποίοι κατάγονταν από την Αυστρία, όπως είναι

ο J. Derbolav, ο L. Gabriel, ο R. Hönigswald, ο Fr. Kainz, ο R. Reininger κ.ά. Εκτός από τις βιβλιοκρισίες υπάρχουν και συστηματικά κείμενα από τιμητικούς τόμους, στα οποία ο συγγραφέας εξετάζει συγκεκριμένα προβλήματα από τη σκοπιά της δικής του θεμελιώδους φιλοσοφίας. Έτσι στο κείμενο που αναφέρεται στην έννοια της «ordo» (7, 147 κ.ε.), υποστηρίζεται ότι η παραδεδομένη μεταφυσική έχει συνδέσει με αυτήν την έννοια την αντίληψη για το φυσικό δίκαιο, αλλά η ένταση μεταξύ νόμου και ηθικής συνείδησης έχει αποδιαιθρώσει αυτήν την αντίληψη και συγχρόνως επιβάλλει την επανεξέταση του θέματος υπό το πρίσμα της υπερβατολογικής φιλοσοφίας της ελευθερίας. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η μελέτη για την υπερβατολογική φιλοσοφία και τη διαλεκτική (7, 82 κ.ε.), στην οποία εξετάζεται η συμβατότητα της έννοιας της πρωταρχικής σύνθεσης, την οποία εισάγει ο Kant, με την έννοια του ανθρώπου μετά την κριτική της μεταφυσικής. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Heintel, ενώ αποδέχεται την κριτική του Kant στη μεταφυσική των υπερβατικών ουσιών, δεν δέχεται ότι η μεταφυσική συμπυκνώνεται σε αυτό το θέμα. Έτσι ο ίδιος δέχεται ότι τα μεγάλα προβλήματα του νοείν και του είναι, της ουσίας, του είδους, της αλήθειας συνεχίζουν να ανήκουν στη θεμελιώδη φιλοσοφία του.

Ο όγδοος τόμος περιλαμβάνει συστηματικές μελέτες και δύο ομάδες βιβλιοκρισιών. Η πρώτη ομάδα αναφέρεται σε έργα του H. Barth και η δεύτερη σε τόμους της Philosophische Bibliothek. Οι βιβλιοκρισίες αναλύουν συστηματικά προβλήματα, τα οποία εκτίθενται στα έργα, ενώ στα συμπεράσματα δίνεται έμφαση στη θεμελιώδη απορία της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας, η οποία ανακύπτει από τη μεταφυσική και από την υπερβατολογική φιλοσοφία. Η ίδια απορία εξετάζεται και στα συστηματικά δοκίμια από διάφορες σκοπιές και διατυπώνεται το πρόβλημα για τη διαμεσολάβηση μεταξύ είδους και εγώ, μεταξύ μεταφυσικής και υπερβατολογικής φιλοσοφίας, μεταξύ αριστοτελισμού και υπερβατολογισμού. Ωστόσο η συστηματική αναδιάρθρωση της θεμελιώδους απορίας δεν συνεπάγεται την αναγωγή της μεταφυσικής στο πρόβλημα της ουσίας. Οπωσδήποτε ο Heintel αναγνωρίζει ότι οποιαδήποτε διαμεσολάβηση υπόκειται στα αποτελέσματα της κριτικής του Kant στη μεταφυσική των υπερβατικών ουσιών. Ο ίδιος όμως φέρνει στο προσκήνιο θέματα, τα οποία ανήκουν στη μεταφυσική, όπως είναι το πρόβλημα της ενότητας (8, 136 κ.ε.), το οποίο ανήκει τόσο στη μεταφυσική όσο και στην υπερβατολογική φιλοσοφία και αναδιαιθρώνεται κριτικά στη θεμελιώδη φιλοσοφία.

Και σε άλλα κείμενα αυτού του τόμου, τα οποία αναφέρονται στο εγώ, στη βεβαιότητα, στην αλήθεια και στην υπέρβαση, ο Heintel υποστηρίζει ότι η θεμελιώδης φιλοσοφία αντιμετωπίζει τη θεμελιώδη απορία από τη σκοπιά του υπερβατολογικού καθόλου της ελευθερίας, το οποίο πα-

ρέχει την προϋπόθεση για τη διατύπωση της έννοιας του ανθρώπου χωρίς τις μονόπλευρες λύσεις του νομιναλισμού και του ρεαλισμού. Ο αυστριακός φιλόσοφος εκθέτει τις συστηματικές θέσεις του για το θέμα στη μελέτη του για το εγώ ως ενθάδε ούσα (ατομική) υπερβατολογικότητα. Σε αυτήν εξετάζεται το πρόβλημα με συστηματική αναφορά σε φιλοσόφους από τον Hume έως τον Mach και τον κύκλο της Βιέννης. Εδώ ο Heintel εξετάζει το πρόβλημα του εγώ ακολουθώντας την υπερβατολογική φιλοσοφία και το υπερασπίζεται έναντι του εμπειρισμού και του θετικισμού για να καταλήξει σε μια θέση που συγγενεύει με την υπερβατολογική μεταφυσική του Reiningger και να προβάλλει μια φιλοσοφική έννοια του ανθρώπου ως ατομικής ουσίας με αυτονομία και ελευθερία.¹

Ο ένατος τόμος περιλαμβάνει φιλοσοφικά λήμματα για ειδικά λεξικά καθώς και ομάδες βιβλιοκρισιών. Όπως αναφέρει ο συγγραφέας (8, 9), αυτός ο τόμος προσφέρει τη «διεύρυνση του ορίζοντα» του φιλοσοφικού προβληματισμού, γιατί αναφέρεται γενικά στη φιλοσοφία και στην ιστορία, στη φιλοσοφία και στην ιστορία της φιλοσοφίας. Ο ένατος τόμος κλείνει τη θεματική της ιστορίας της φιλοσοφίας, στην οποία ήσαν άλλωστε αφιερωμένοι και οι δύο προηγούμενοι τόμοι. Τα λήμματα είναι γραμμένα από τη συστηματική προοπτική της φιλοσοφίας του Heintel, η οποία όμως αναγνωρίζει ότι η σπουδαιότητα του προβλήματος προηγείται των ονομαζομένων αποτελεσμάτων.

Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί το λήμμα «Πίστη και γνώση». Πρόκειται για ένα θέμα, το οποίο ο συγγραφέας θεωρεί ως ένα από τα κύρια προβλήματα της δικής του θεμελιώδους φιλοσοφίας και το έχει εξετάσει επανειλημμένως. Αλλά στο λήμμα εκτίθενται οι κύριες γραμμές του προβλήματος σύμφωνα με την κριτική των ρομαντικών φιλοσόφων στον Kant, και με την κριτική του Hegel στις θέσεις του Kant και των ρομαντικών για το απόλυτο. Ενώ ο Kant με την αποδιάθρωση της μεταφυσικής εκδοχής για το απόλυτο είχε δημιουργήσει ένα χάσμα μεταξύ του λόγου και του απολύτου, οι ρομαντικοί που τον επέκριναν υποστήριζαν ότι αυτό το χάσμα αφορά ίσως στον λόγο, όχι όμως και στην βεβαιότητα της συναισθηματικής και διαισθητικής άμεσης προσέγγισης του απολύτου. Ο Hegel επέκρινε και τις δύο αντιλήψεις και υποστήριξε ότι αυτό το χάσμα δεν υπάρχει, αλλά ότι η σχέση απολύτου και πεπερασμένου είναι λογική και μεταφυσική, διαμεσολαβημένη και όχι άμεση. Ο Heintel υποστηρίζει ότι μεταξύ αυτών των ακραίων απόψεων υπάρχει χώρος και για διατύπωση άλλων θέσεων και αφήνει να εννοηθεί ότι το θέμα χρειάζεται αναδιατύπωση, η οποία να

1. Ανάλυση του θέματος βλ. G. Apostolopoulou, «Erich Heintel und die Philosophische Anthropologie», στο H.-D. Klein / J. Reikerstorfer (Hrsg.) *Philosophia perennis. Erich Heintel zum 80. Geburtstag*. Frankfurt a. M., 1993 σ. 198-213.

λαμβάνει υπόψη τα υπαρξιακά στοιχεία και τη θεωρία για το καθόλου. Βέβαια δεν είναι δυνατόν να γίνει εδώ κάποια ανάλυση του θέματος σύμφωνα με όσα έχει γράψει κατά καιρούς ο Heintel. Πρέπει όμως να επισημανθεί η επικαιρότητα που απέκτησε το θέμα για την εκκοσμικευμένη πλέον φιλοσοφία μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, όπως αυτό γίνεται φανερό και από τον επίσημο λόγο με τον τίτλο «Πίστη και γνώση», τον οποίο εκφώνησε ο Jürgen Habermas όταν έλαβε το βραβείο ειρήνης των γερμανών εκδοτών για το έτος 2001.²

Για τη συστηματική εκτίμηση της ιστορίας της φιλοσοφίας είναι σημαντική η ομάδα των βιβλιοκρισιών, οι οποίες αναφέρονται σε εκπροσώπους του γερμανικού ιδεαλισμού, δηλαδή είτε σε έργα τους είτε σε μελέτες άλλων για το έργο τους. Οπωσδήποτε ο γερμανικός ιδεαλισμός δεν είναι ούτε σχολή ούτε ενιαία φιλοσοφία, αλλά είναι ένα πλέγμα αντιπαραθέσεων για την υπέρβαση του εμπειρισμού και για την ανάλυση των στοιχείων που συνιστούν τη σχέση του είναι και του νοείν. Η εκτενής συγκεντρωτική βιβλιοκρισία που αναφέρεται σε έργα για τη φιλοσοφία του Kant (9, 58-117) προχωρεί σε ανάλυση των προβλημάτων γνώση, νόημα, εμπειρία, φύση και ελευθερία και καταλήγει στην υπογράμμιση της σπουδαιότητας που έχει η υπερβατολογική θεώρηση του Kant. Διότι, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, αυτή η θεώρηση αποτελεί το γνώρισμα της νεώτερης φιλοσοφίας και συγχρόνως την αφετηρία για τη συστηματική αποτίμηση των μονίμων προβλημάτων της φιλοσοφίας, τα οποία έχουν τεθεί από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Και οι τρεις τόμοι συνοδεύονται από πίνακες ονομάτων και θεμάτων, ενώ ο ένατος και τελευταίος τόμος των μελετών του συγγραφέα έχει και πίνακα περιεχομένων όλων των τόμων. Ο Erich Heintel έχει την πεποίθηση ότι στη φιλοσοφία μια έριδα περί αρχαίων και νεωτέρων ή μια αντίληψη για το τέλος της μεταφυσικής δεν ανταποκρίνονται στα πράγματα. Διότι η συστηματική φιλοσοφία πρέπει να εξετάσει τις απορίες των δύο μεγάλων παραδειγμάτων της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας, δηλαδή της μεταφυσικής και της υπερβατολογικής φιλοσοφίας. Με αυτόν τον τρόπο ο αυστριακός φιλόσοφος εισάγει μια νέα αντίληψη για την ιστορία της φιλοσοφίας και για τη σχέση της με τη συστηματική φιλοσοφία παρακάμπτοντας τις μεταφυσικές και τις οιονεί επιστημολογικές θεωρίες: Διότι κατά τη γνώμη του το ερώτημα για τη συστηματική φιλοσοφία είναι η διαμεσολάβηση των δύο σημαντικών αποριών, στις οποίες έχουν οδηγηθεί τα δύο παραδείγματα της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας, δηλ. της απορίας της ουσίας και της απορίας της ελευθερίας.

2. Jürgen Habermas, *Glauben und Wissen. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 2001. Laudatio: Jan Philipp Reemtsma*. Frankfurt a. M., 2001.

Συμπέρασμα: Το παράδοξο είναι ότι όσο και αν η εξέταση έχει ως αφη-
τηρία την υπερβατολογική φιλοσοφία, τα μεγάλα προβλήματα της μετα-
φυσικής, τα οποία έχουν προηγηθεί, εξακολουθούν να τροφοδοτούν με νέες
απορίες τη φιλοσοφία.

Γεωργία Αποστολοπούλου

Τ Μ Η Μ Α
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΡΟΕΔΡΙΑ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
Καθηγητή του Τομέα Παιδαγωγικής

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Ο
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΕΤΟΥΣ
2001-2002

**Ι. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
(Δ.Ε.Π.)**

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ

1. ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
2. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΚΟΤΟΒΟΣ
3. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΩΡΓΟΣ
4. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ
5. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΝΟΥΤΣΟΣ
6. ΕΥΘΥΜΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
7. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
8. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΣΙΝΟΣ
9. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΨΗΜΜΕΝΟΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

1. ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
2. ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΕΖΑΣ

ΕΠΙΚΟΥΡΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ

1. ΜΑΡΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
2. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΔΡΟΣΟΣ
3. ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΑΚΗ
4. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ
5. ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
6. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΑΠΑΔΙΩΤΗ
7. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
8. ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ
9. ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
10. ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΡΕΛΟΡΕΝΤΖΟΣ
11. ΕΛΕΝΗ ΣΙΑΝΟΥ

ΛΕΚΤΟΡΕΣ

1. ΕΓΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ
2. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΜΑΚΗΣ
3. ΕΛΕΝΗ ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ
4. ΛΟΥΤΣΙΑΝΑ ΜΠΕΝΙΝΚΑΖΑ
5. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
6. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΙΑΚΑΡΗΣ

II. ΒΟΗΘΟΙ

1. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΟΛΩΜΟΥ - ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

III. ΕΙΔΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ-ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ (Ε.Δ.Τ.Π.)

1. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ
2. ΑΝΝΑ - ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΛΟΥΤΣΑΡΗ
3. ΕΥΔΟΚΙΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΛΕΒΕΝΤΗ
4. ΒΑΓΙΑ ΤΣΑΛΙΟΥ

IV. ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΟΙ

1. ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΠΑ

V. ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗ

ΛΟΙΠΑ ΜΕΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

1. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
2. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΡΑΝΟΣ
3. ΕΛΕΝΗ ΣΤΡΟΥΓΓΑΡΗ
4. ΟΛΓΑ ΧΑΪΔΑ

VI. ΦΟΙΤΗΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ

1. Εγγραφή φοιτητών κατά το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002.

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002 έκαναν την εγγραφή τους στο Τμήμα Φ.Π.Ψ. 1393 φοιτητές (-τριες), κατανεμημένοι ως εξής κατά εξάμηνα:

Α' και Β'	εξάμ.	303
Γ' και Δ'	εξάμ.	236
Ε' και ΣΤ'	εξάμ.	182
Ζ' και Η'	εξάμ.	164
επί πτυχίω		508

ΣΥΝΟΛΟ 1393

2. Πτυχιούχοι

Κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2001-2002 έλαβαν πτυχίο από το Τμήμα Φ.Π.Ψ. 142 φοιτητές (-τριες).

Πλήρη κατάλογο των πτυχιούχων (2001-2002) βλ. παρακάτω, σσ. 344-347.

VII. ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΕΣ

Στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας εκπονούνται 176 διδακτορικές διατριβές.

Τομέας Φιλοσοφίας

α) Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης: 39

β) Υποψήφιοι δαδάκτορες: 60

Τομέας Παιδαγωγικής: 93

Τομέας Ψυχολογίας: 23

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγήτρια του Τομέα Φιλοσοφίας

Α'. Συμμετοχή σε συνέδρια:

1. Επιστημονική Ημερίδα «Ξανά για τον Σωκράτη», η οποία διοργανώθηκε από τον Τομέα Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων στις 22 Οκτωβρίου 2001 στα Ιωάννινα. Τίτλος ανακοίνωσης: «Ο Σωκράτης, η αυτογνωσία και η αυτοσυνείδηση».
2. Διεθνές Συνέδριο «Kunst und Philosophie», το οποίο διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου της Λουκέρνης (Ελβετία) από τις 29 Νοεμβρίου έως την 1 Δεκεμβρίου 2001 στη Λουκέρνη. Τίτλος ανακοίνωσης: «Welterfahrung und Kunsterfahrung».
3. Ένατο Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας «Μέθοδος και Ερμηνεία», το οποίο διοργανώθηκε από την Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία και τον Τομέα Φιλοσοφίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από 20 έως 22 Ιουνίου 2002 στη Θεσσαλονίκη. Τίτλος ανακοίνωσης: «Η ιστορικοφιλοσοφική μέθοδος του Νικολάου Κοτζίτσα».

Β'. Άλλες επιστημονικές δραστηριότητες:

1. Σύμφωνα με την απόφαση της υπ' αριθ. 13/12. 6. 2001 συνεδρίας της Γ.Σ. της Ειδικής Διατμηματικής Επιτροπής ορίστηκε ως δεύτερο μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής για τη διδακτορική διατριβή της κ. Πολυξένης Ζινδριλή. Θέμα της διατριβής: «Από τη θεωρία της συνείδησης στην κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία. Η συμβολή του Henri Bergson».
2. Στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Νεοπλατωνική Μεταφυσική», του οποίου έχει την εποπτεία, ασχολήθηκε με τη δημιουργία ειδικής βιβλιοθήκης και με την προώθηση της μεταδιδακτορικής έρευνας. Το πρόγραμμα έλαβε επιχορήγηση από το Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή για το ακαδ. έτος 2001-2002. Υπότροφος του προγράμματος είναι η Διδάκτωρ Φιλοσοφίας Ευαγγελία Γκίτσα, η οποία εκπονεί μελέτη με θέμα «Φύση και τέχνη στη φιλοσοφία του Πλωτίνου».
3. Δημιούργησε το ερευνητικό πρόγραμμα «Νέα Αισθητική» και ανέλαβε την εποπτεία του σύμφωνα με την απόφαση της υπ' αριθ. 229/12-2-2002 συνεδρίας του Τομέα Φιλοσοφίας. Το πρόγραμμα έχει ως στόχο την υποστήριξη της έρευνας για τις σύγχρονες κατευθύνσεις της φιλοσοφικής αισθητικής.
4. Διοργάνωσε την επίσκεψη ακαδημαϊκής συνεργασίας της τετραμελούς επιτροπής του Τμήματος Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Lecce (Ιταλία), η οποία με επικεφαλής τον Καθηγητή Mario Signore επισκέφθηκε το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων από 19 έως 23 Μαρτίου 2002. Ο Καθηγητής Mario Signore έδωσε διάλεξη στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Τομέα Φιλοσοφίας με θέμα «Teoria sociale e filosofia nel pensiero tedesco del '900».

5. Σε συνεργασία με τον Καθηγητή Mario Signore υπέβαλε το πρόγραμμα ακαδημαϊκών ανταλλαγών μεταξύ του Πανεπιστημίου του Lecce και του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος «Έρασμος / Σωκράτης».

Γ'. Διδακτικό έργο ακαδ. έτους 2001-2002

1. Χειμερινό εξάμηνο 2001-2002

α) Προπτυχιακό πρόγραμμα

Λισθητική — Φιλοσοφία της Λογοτεχνίας: Τ. Β. Αντόρνο, *Λισθητική Θεωρία*.

β) Μεταπτυχιακό πρόγραμμα

Ιστορία των επιστημονικών ιδεών: Ο Καντ και ο προσδιορισμός της γνώσης.

2. Εαρινό εξάμηνο

α) Προπτυχιακό πρόγραμμα

Νεότερη και σύγχρονη φιλοσοφία (Α' κύκλου): Διαλεκτική και μεταφυσική στη νεοελληνική φιλοσοφία.

β) Μεταπτυχιακό πρόγραμμα

Ιστορία των επιστημονικών ιδεών: Μαξ Βέμπερ, *Επιστήμη ως επάγγελμα*.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ, Καθηγητής του Τομέα Φιλοσοφίας

Α' Διαλέξεις-Ομιλίες:

1. Παρουσίαση του *Grand Larousse* — ελληνικής μετάφρασης των «Ελληνικών Γραμμάτων» («Epirus Pallas», Ιωάννινα 1.10.2002).
2. Παρουσίαση της Χαρακτικής του Βασίλη Καζάκου («Αμυμώνη», Ιωάννινα 5.12.2001).
3. «Μια ακόμη προσέγγιση του Σωκράτη» (ΕΗΜ, Ιωάννινα 10.12.2001· ΕΛΜΕ Πρέβεζας 13.12.2001· ΕΛΜΕ Άρτας, 20.12.2001).
4. «Περιβάλλον και ανάπτυξη» (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Διεπιστημονικό-Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Αθήνα 25.1.2002).
5. «Παιδεία και Πολιτισμός στην αυγή του νέου αιώνα» (Δήμος Ηρακλειδών Κω, Αντιμάχεια 30.1.2002).
6. «Εγκαινιάζοντας τη Βιβλιοθήκη Κώων Αθηνών» (Αθήνα, 3.2.2002).
7. «Σχηματοποιώντας και αποσχηματοποιώντας το φαινόμενο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού» («Ανοιχτή Παρέα Φίλων», Πρέβεζα 5.3.2002).
8. Παρουσίαση του βιβλίου: *Γιάννενα. Μια πόλη στη λογοτεχνία* του Χριστόφορου Μηλιώνη (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ιωαννιτών, Ιωάννινα 12.4.2002).
9. Παρουσίαση του βιβλίου: *Ο πρώτος θάνατος του Πυθαγόρα της Σμαράγδας Μανταδάκη* (ΕΗΜ, Ιωάννινα 17.4.2002).
10. «Για τον Θεόφιλο Βέικο» (Δήμος Βελβεντού 19.5.2002).
11. «Προβληματισμοί απ' τη σκοπιά της 'Γενετικής' του κοινωνικού περιβάλλοντος» («Φιλητάς», Κως 4.8.2002).

Β' Επιστημονικά συνέδρια:

1. Τομέας Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, «Ελληνικά Βυρσοδεψεία, 19ος-20ος αιώνας» (Ιωάννινα 6 και 7.10.2001), με την ανακοίνωση: *Η οικονομική και κοινωνική ιστορία κατά το τέλος του 19ου αιώνα στην Ελλάδα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα*.

2. Τομέας Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, «Ξανά για τον τον Σωκράτη» (Ιωάννινα 22.10.2001), με την ανακοίνωση: *Περί ειρωνείας: Sancte Socrates, ora pro nobis.*
3. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, «Γιωσέφ Ελιγιά» (Ιωάννινα 9.1.2002), με την ανακοίνωση: *Γιωσέφ Ελιγιά. Τα ανοιχτά προβλήματα της έρευνας.*
4. Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου, «Η Αριστερά στη σύγχρονη εποχή» (Αθήνα 27.2. έως 2.3.2002), με την ανακοίνωση: *Η Αριστερά γράφοντας και ξαναγράφοντας την ιστορία της.*
5. Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών και Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης, «Η Ελλάδα των νησιών» (Ρέθυμνο 10-12.5.2002), με την ανακοίνωση: *Οι επίγονοι του επιταρσιακού ριζοσπαστισμού και η συζυγία εθνικού και κοινωνικού ζητήματος.*
6. Τομέας Φιλοσοφίας και Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, «Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το παράδειγμα της διδασκαλίας των μαθημάτων Φιλοσοφίας και Στατιστικής» (Ιωάννινα 31.5 έως 1.6.2002), με τον *Απολογισμό των εργασιών του συνεδρίου.*

Γ' Δημοσιεύσεις:

1. «Η 'πολιτιστική οικολογία' στο πεδίο του σχολείου», στο: Εκπαιδευτήρια Γείτονα, *Ελληνικό σχολείο και πολιτισμός στην προοπτική του 21ου αιώνα*, Αθήνα, «Child Services» 2001, 119-126.
2. «Ποιήματα», στο: Τάσος Πορφύρης (επιμ.), *Πολυφωνικόν. Ανθολόγιο Ηπειρωτικής Ποίησης*, Ιωάννινα 2001, 417-456.
3. «Ο Λορέντζος Μαβίλης ως συνοδοιπόρος των 'κοινωνιολόγων'», στο: Δήμοι Παμβώτιδας, Ιωαννιτών, Κερκυραίων, *Λορέντζος Μαβίλης*, Ιωάννινα 2001, 55-64.
4. «Ο 'Άγγελος Σικελιανός ως 'παραδοσιακός διανοούμενος'. Βεβαιότητες, ρήγματα και μεταπλάσεις», *Θέματα Λογοτεχνίας*, αρ. 17 (Μάρτ. - Ιούνιος 2001) 14-22.
5. «La 'Nouvelle Administration Politique' de Rhigas», *Ο Ερανιστής*, 23(2001) 165-172.
6. «'Politischer Verstand' oder 'Sozialer Versrand'? Das Dilemma bei Rosa Luxemburg», *Δωδώνη*, μέρος τρίτο, Α' (2001) 13-18 και στον τόμο: Ν. Ιτο (επιμ.), *Rosa Luxemburg im Internationalen Diskurs*, Berlin 2002, 281-284.
7. «Η ιδεολογική λειτουργία του 'κοινοτισμού'», *Ηπειρωτικά Γράμματα*, περ. Β', Α, τχ. 1 (Φεβρ. 2002) 33-36.
8. «'Εξι 'ποιήματα'», *Ηπειρωτικά Γράμματα*, ό.π., 550-551.
9. *Απεικασματα. Έξι παραδείγματα διαμεσολάβησης*, Ιωάννινα, «Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων» 2002, σσ. 62.
10. *Γιωσέφ Ελιγιά. Τα ανοιχτά προβλήματα της έρευνας*, Ιωάννινα, «Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων» 2002, σσ. 44.
11. Τομέας Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων - Πολιτιστικός Σύλλογος Καπεσόβου «Αλέξης Νούτσος» (επιμ.), *Πολιτιστική Οικολογία*, Ιωάννινα 2002, σσ. 146, όπου: «Προσφώνηση» (9) και «Η 'πολιτιστική/πολιτισμική οικολογία': στο τέλος ενός συμποσίου» (133-135).
12. Τομέας Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων - Δήμος Ανατολικού Ζαγορίου (επιμ.) *Η λογιωσύνη του Ανατολικού Ζαγορίου*, Ιωάννινα 2002, σσ. 2006, όπου: «Προσφώνηση» (11-12), «Για το φαινόμενο του 'Νεοελληνικού Διαφωτισμού'. Το παράδειγμα της Ηπείρου» (27-31), «Ο Λέανδρος Βρανούσης ως ιστορικός των ιδεών» (147-153).

13. Στην αυγή του νέου αιώνα, Αθήνα, «Ελληνικά Γράμματα» 2002, σσ. 482.
14. «Με αφορμή τα 20 χρόνια των Θέσεων», *Θέσεις*, τχ. 80 (Ιούλ. - Σεπτ. 2002) 22-23.
15. «Δώδεκα κείμενα», *Τα Κωακά, Ζ'* (2002) 440-479.

Δ' Διδακτικό έργο:

Δίδαξε στους φοιτητές των τριών Τμημάτων της Φιλοσοφικής Σχολής:

Χειμερινό εξάμηνο 2001-2002

Κοινωνική και Πολιτική Φιλοσοφία: «Φιλοσοφείον»: ένας θεσμός χειραφέτησης;

Εαρινό εξάμηνο 2002:

Κοινωνική και Πολιτική Φιλοσοφία: Τα όρια της «πολιτικής λογικής» με οδηγό τη σκέψη του *Machiavelli*

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών:

«Ελληνική Φιλοσοφία - Φιλοσοφία των Επιστημών»

Χειμερινό εξάμηνο 2001-2002:

Ερευνητική Μεθοδολογία: Για μια θεωρία του φιλοσοφικού κειμένου.

Εαρινό εξάμηνο 2002:

Ερευνητική Μεθοδολογία: Προβλήματα ερμηνείας της σκέψης του *Gramsci*.

Ε' Άλλες δραστηριότητες:

- * Διευθυντής Μεταπτυχιακών Σπουδών Φιλοσοφίας.
- * Υπεύθυνος του Π.Μ.Σ.: «Ελληνική Φιλοσοφία - Φιλοσοφία των Επιστημών» (ΕΠΕ-ΑΕΚ).
- 3. Υπεύθυνος ερευνητικής ομάδας του Τομέα Φιλοσοφίας που συμμετέχει στο πρόγραμμα (ΕΠΕΤ II): *Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Οι ιδέες - τα πρόσωπα - οι συλλογικοί φορείς - τα έργα.*
- 4. Αναπλ. μέλος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος.
- 5. Μέλος Δ.Σ. του «Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
- 6. Μέλος Δ.Σ. της Εταιρείας Πολιτικού Προβληματισμού «Ν. Π ό υ λ α ν τ ζ ά ς».
- 7. Αρθρογραφία στον τοπικό και στον αθηναϊκό Τύπο.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής του Τομέα Φιλοσοφίας

Α' Συμμετοχή σε Συνέδρια - Διαλέξεις:

1. Καμπέριο Πνευματικό Ίδρυμα: Παρουσίαση Ψηφιακού Δίσκου «Ιωάννινα-Ιστορική Κατάθεση». Ιωάννινα, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, 3 Ιουλίου 2002. Θέμα διάλεξης: *Ιωάννινα 13ος - 20ος αιώνας: Αμητός πνευματικής κατάθεσης.*

Β' Δημοσιεύσεις:

1. *Η περί φύσεως συζήτηση στη Νεοελληνική Σκέψη. Όψεις της φιλοσοφικής συζήτησης από τον 15ο ως τον 19ο αιώνα*, Ιωάννινα, 2002.
2. «Νικόλαος Ζερζούλης (ca. 1710-1773) και Petrus van Musschenbroek (1692-1761) Νέα στοιχεία», *Ο Εραμιστής* 23 (2001), σσ. 48-96.
3. «Ένα ανέκδοτο έργο του Γεωργίου Σουγδουρή (μέσα 17ου - 1725): Οι χειρόγραφες «Διαλέξεις εις τα του Φιλοσόφου περί Γενέσεως και Φθοράς» (1674)», *Δωδώνη* 30 / Γ' (2001), σσ. 235-248.

4. «Η νεοελληνική φιλοσοφία από τον 15ο ως τον 19ο αιώνα: Διάγραμμα ιστοριογράφησης», *Τα Νέα του Κ.Ε.ΝΕ.Φ.*, Τχ., 8 (Φθινόπωρο 2001), σσ. 1-16.
5. «Η Επιστολή του Νικολάου Ζερζούλη προς τον Μπαλάνο Βασιλόπουλο» στο: *Το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο για το Μέτσοβο. Τεχνολογία - Πολιτισμός και Αποκέντρωση*. Επιμ., Δημήτρης Ρόκος. Αθήνα, Μετσόβειο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π., 2001, σσ. 179-191.
6. «Πάρατηρήσεις στην πολιτική σκέψη του Ρήγα», *Υπέρεια (Πρακτικά Γ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί - Βελεστίνο - Ρήγας», Βελεστίνο, 2 - 5 Οκτωβρίου 1997)*. Τόμος Γ', Αθήνα, 2002, σσ. 927-943.

Γ'. Διδακτικό έργο:

1. Προπτυχιακά μαθήματα:

Χειμερινό εξάμηνο 2001-2002:

Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία: Β': «Λόγος» και «πράξη» στη Σοφιστική και τη Ρητορική.

Θερινό εξάμηνο 2001:

Εισαγωγή στη Φιλοσοφία: Το ιστορικό πλαίσιο της φιλοσοφικής απορίας.

2. Μεταπτυχιακό Φροντιστήριο:

Χειμερινό εξάμηνο 2001-2002:

Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία: Πλάτωνος Γοργίας

• Θερινό εξάμηνο

Η Ελληνική Φιλοσοφία και ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός: Η παρουσία της πειραματικής φιλοσοφίας στη Νεοελληνική Σκέψη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΕΛΟΡΕΝΤΖΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής του Τομέα Φιλοσοφίας

Α'. Επιστημονικά συνέδρια:

1. Φιλοσοφική Σχολή και Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, Διεθνές Συνέδριο για τα 2400 έτη από του θανάτου του Σωκράτους με θέμα: *Νόμοι του Πλάτωνος (Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 7 και 8.5.2001)*, με την ανακοίνωση: «Η πλατωνική αντίληψη για την καταγωγή της πολιτικής κοινωνίας στους Νόμους σε συσχέτισμό προς άλλες αρχαίες και θεωρίες νεότερες επί του ζητήματος».
2. Τομέας Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Επιστημονικό Συμπόσιο για τα 2400 έτη από του θανάτου του Σωκράτους με θέμα: «Ξανά για τον Σωκράτη» (Ιωάννινα, 22.10.2001), με την ανακοίνωση: «Η εικόνα του Σωκράτη στη νεότερη φιλοσοφία».
3. Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, ημερίδα για τον Σωκράτη (Ε.Λ.Μ.Ε. Δυτικής Αττικής, Άγιοι Ανάργυροι Αττικής, 7.12.2001), με την ανακοίνωση: «Ιστοριοφιλολογικές μελέτες και δοκιμαχικά κείμενα για τον Σωκράτη από τον 16ο έως και τον 19ο αι.».
4. Εταιρεία Αριστοτελικών Μελετών «Το Λύκειον», Δ' Διεθνές Συνέδριο Φιλοσοφίας με θέμα: «Σχετικά με τη Ρητορική και την Ποιητική του Αριστοτέλη» (Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 7-9.12.2001), με την ανακοίνωση: «Τα πάθη της ψυχής: από τον Αριστοτέλη στη νεώτερη φιλοσοφία».
5. Τομέας Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Επιστημονικό Συμπόσιο με θέμα: «Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το παράδειγ-

μα της διδασκαλίας των μαθημάτων της φιλοσοφίας και της στατιστικής» (Ιωάννινα, 31.5 και 1.6.2002), με την ανακοίνωση: «Πρόταση για τη διεξαγωγή ενός εξαμηνιαίου μαθήματος με θέμα τη φιλοσοφία του Henri Bergson στο πλαίσιο της μερικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης του Διατμηματικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στο οποίο συμμετέχει ο Τομέας Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου μας».

6. Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία, Ένατο Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας με θέμα: «Μέθοδος και ερμηνεία» (Τομέας Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 20-22.6.2002), με την ανακοίνωση: «Η σωκρατική μέθοδος σύμφωνα με τον Hegel και τον Kierkegaard».
7. Centre Culturel International de Cerisy-la-Salle, Διεθνές συνέδριο σχετικά με την επικαιρότητα της φιλοσοφίας του Spinoza: «Spinoza aujourd'hui». Διοργανωτές του συνεδρίου: Καθηγητές Claude Cohen-Boulakia και Pierre-François Moreau (Centre Culturel International de Cerisy-la-Salle, Le Château, Γαλλία, 20-30.7.2002), με την ανακοίνωση: «La théorie des valeurs chez Spinoza».

Β'. Διαλέξεις - Ομιλίες:

1. «Η πρόσληψη της φιλοσοφίας του Σωκράτη στο έργο του Jean-Jacques Rousseau» (Σεμινάριο της Εταιρείας Αριστοτελικών Μελετών: «Το Λύκειον», Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, Αθήνα, 24.1.2002).
2. «Αναπαραστάσεις του Σωκράτη στη σύγχρονη φιλοσοφία» (Διαρκές Σεμινάριο Θεωρίας και Επιστημολογίας των Κοινωνικών Επιστημών, Αθήνα, 14.3.2002).

Γ'. Δημοσιεύσεις:

1. PLATON, *La République* (Livres VI et VII), μετάφραση Yannis Prélourentzos και Tiphaine Karsenti, φιλοσοφική ανάλυση, σχόλια στη μετάφραση, γλωσσάρι, Index κυρίων ονομάτων και βιβλιογραφία Yannis Prélourentzos, εκδόσεις Hatier, συλλογή «Les classiques Hatier de la philosophie», Παρίσι, 2002, 219 σελίδες.
2. «Ελευθερία και καταναγκασμός στη φιλοσοφία της παιδείας του Kant», *Αξιολογικά* (εξαμηνιαία έκδοση θεωρίας και κριτικής, εκδ. Εξάντας, Αθήνα), τεύχος 13, Απρίλιος 2000, σσ. 132-165.
3. «Το πρόβλημα της δουλείας και η έννοια της δικαιοσύνης στον Αριστοτέλη και στη νεότερη πολιτική φιλοσοφία (Grotius, Pufendorf, Hobbes, Spinoza, Locke, Rousseau)» στο Εταιρεία Αριστοτελικών Μελετών «Το Λύκειον», *Η κατ' Αριστοτέλη πολιτική ισότητα και δικαιοσύνη και τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας* (εξεδόθη υπό του Καθηγητού Δ.Ν. Κούτρα), Αθήνα, 2000, σσ. 386-407.
4. «Ο ρόλος της εργασίας στην ηθική διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου σύμφωνα με τον Ιμάνουελ Καντ» στο Εταιρεία Αριστοτελικών Μελετών «Το Λύκειον», Β' Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας: *Εργασία και επάγγελμα. Όφεις θεωρητικής και εφαρμοσμένης ηθικής*, επιμέλεια Δημήτριος Ν. Κούτρας, Αθήνα, Στοιχειάγρα, 2002, σσ. 257-271.
5. «Ιστορικοφιλολογικές μελέτες και δοκιμακά κείμενα για τον Σωκράτη από τον 16ο έως και τον 19ο αιώνα», *Φιλολογική* [τρίμηνη περιοδική έκδοση ενημέρωσης και προβληματισμού της Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων (Π.Ε.Φ.)], εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα], τχ. 80, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2002, σσ. 7-16.

Δ'. Μεταφράσεις:

1. Jean-Marie Beyssade, «Η καρτεσιανή ταξινόμηση των παθών», *Φιλοσοφίας Ανάλεκτα*, τόμος 1ος, τεύχος 1ο-2ο, 2001, σελ. 75-84.

Ε'. Διδακτικό έργο ακαδημαϊκού έτους 2001-2002.

1. Χειμερινό εξάμηνο 2001-2002:

α. Προπτυχιακό πρόγραμμα:

Νεότερη και Σύγχρονη φιλοσοφία: Εισαγωγή στη φιλοσοφία του νεότερου ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.

β. Μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Φιλοσοφία της Φύσης - Φιλοσοφική ανθρωπολογία: Θεωρίες περί παθών της ψυχής στη νεότερη φιλοσοφία (*Machiavelli, Descartes, Pascal, Malebranche, Diderot, Rousseau, Hume*).

2. Εαρινό εξάμηνο 2002:

α. Προπτυχιακό πρόγραμμα:

Νεότερη και Σύγχρονη Φιλοσοφία: Εισαγωγή στη φιλοσοφία του νεότερου ευρωπαϊκού ορθολογισμού (*Descartes, Spinoza, Malebranche, Leibniz*).

β. Μεταπτυχιακό πρόγραμμα:

Ευρωπαϊκές σπουδές και Φιλοσοφία των επιστημών: Φιλοσοφία, επιστήμη και θρησκεία στη νεότερη ευρωπαϊκή φιλοσοφία..

Στ'. Άλλες επιστημονικές - πανεπιστημιακές δραστηριότητες:

1. Μέλος εξεταστικών επιτροπών για διδακτορικές και μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες:
 - α. Ιωάννης Μελισσόβας, *Hobbes, «Ιστορία» και «Φιλοσοφία»*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Ιωάννινα 2001 (Δημόσια υποστήριξη: 26.11.2001).
 - β. Παρασκευή Τσιώρη, *Η ηθική και η πολιτική φιλοσοφία του Αλέξανδρου και του Νικόλαου Μαυροκορδάτου*. Διδακτορική διατριβή. Ιωάννινα 2002 (Δημόσια υποστήριξη: 8.3.2002).
 - γ. Στυλιανός Καρχγιάννης, *Η κρίση της Νεωτερικότητας. Μια ιστορικο-κριτική ερμηνευτική προσέγγιση της Φιλοσοφίας του José Ortega y Gasset για τον πνευματικό / τεχνικό πολιτισμό και την ιστορία*. Διδακτορική διατριβή. Ιωάννινα 2002 (Δημόσια υποστήριξη: 8.4.2002).
 - δ. Μέλος τριμελών Επιτροπών για την εκπόνηση Μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών και Διδακτορικών Διατριβών.
- II. Μέλος της τριμελούς εισηγητικής επιτροπής για την πλήρωση μίας θέσης επιστημονικού συνεργάτη με το Νόμο 407/82 στο Τμήμα Επιστημών της Τέχνης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Ερευνητικό αντικείμενο: Φιλοσοφία της τέχνης - Αισθητική [Σεπτέμβριος 2001].

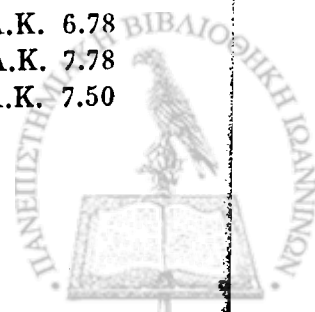

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001

ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ 14 - 12 - 2001

Όνοματεπώνυμο	Ημερομ. εγγραφής	Τρόπος εγγραφής	Βαθμός πτυχίου
1. Αθανάτου Κων/να του Γεωρ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.05
2. Αποστολάκη Λικατερίνη του Νικ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.50
3. Αραβίδου Ελευθερία του Δημ.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.71
4. Αργυριάδη Γεωργία του Κων.	17-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.87
5. Βακαλούδη Ευαγγελία του Κων.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.40
6. Βαρβαρούση Κων/να του Γερ.	24-2-99	Κατ. Εξετ.	Λ.Κ. 6.93
7. Γάτου Ευαγγελία του Χρήστου	27-1-82	Πτυχιούχος	Λ.Κ. 7.52
8. Γιαννακοπούλου Βασιλική του Κων.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.30
9. Δελλαπόρτα Αθηνά του Ευαγ.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.15
10. Δελλαπόρτα Ασπασία του Διον.	17-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.73
11. Δρέλλιας Παναγιώτης του Κων.	1-3-99	Κατ. Εξετ.	Λ.Κ. 7.15
12. Ζωϊτσάκη Πηνελόπη του Ανδ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.15
13. Καββαδά Κερασούλα του Γερ.	1997	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.76
14. Καλαψή Νίκη του Γερ.	1997	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.76
15. Καραβία Όλγα του Παναγιώτη	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.09
16. Κατημερφόγλου Δήμητρα του Μιχ.	4-10-96	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.90
17. Κατσάρη Μαρία του Ευαγ.	17-12-97	Μετεγ.	Λ.Κ. 7.53
18. Κλητηριανού Μαρία του Ανδ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.42
19. Κουνάδη Αθανασία του Παναγή	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.76
20. Κυριάκου Δήμητρα του Μελέτη	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.07
21. Μίγα Παναγιώτα του Πέτρου	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.11
22. Μιχαήλ Μαρία του Μιχαήλ	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.05
23. Μπατσούκα Στεργιανή του Ευαγ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.23
24. Μπλέτσα Αικατερίνη του Δημ.	17-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.96
25. Ξέστερνος Ιωάννης του Δημ.	15-10-97	Γ.Ε.	Καλ. 6.42
26. Παγούνης Αθανάσιος του Γεωρ.	2-10-96	Γ.Ε.	Καλ. 6.38
27. Παναγιώτου Μαρία του Ανδ.	22-10-97	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 6.78
28. Παπαγγελή Δήμητρα του Ηλία	23-12-97	Μετεγ.	Λ.Κ. 6.67
29. Παπαγιάννη Σωτηρία του Δημ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.86
30. Παπαδήμα Χριστίνα του Ευαγ.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.92
31. Παπανικολάου Σοφία του Παν.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.01
32. Πρωτόγερου Νεκταρία του Βασ.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.78
33. Σολωμάκου Ματίνα του Γε9ρ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.78
34. Σπηλιώτη Ιωάννα του Ευαγ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.50

Όνοματεπώνυμο	Ημερομ. εγγραφής	Τρόπος εγγραφής	Βαθμός πτυχίου
35. Σπηλιωτοπούλου Βασιλική του Ευθ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.75
36. Συγκούνα Ιωάννα του Αποστ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.17
37. Σωτηριάδου Αργυρώ του Ομ.-Κων.	1-3-99	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.23
38. Ταμβακά Βασιλική του Δημ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.30
39. Ταρατσίδου Ιωάννα του Ιωάν.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.44
40. Φουρκιώτη Δέσποινα του Στερ.	20-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.82
41. Χασακιούλη Θεοδώρα του Ιωάν.	26-9-96	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.54
42. Χατζηχριστοπούλου Δέσποινα του Γ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.38

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2002

ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ 19 - 4 - 2002

43. Ανδρέου Έλενα του Ιωάν.	22-10-97	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Καλ. 6.30
44. Βέλλη Σπυριδούλα του Κήρυκος	1996-97	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.98
45. Γεωργιάδου Δήμητρα του Γεωρ.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.33
46. Γιαννάκου Βασιλική του Ελ.	16-10-97	Ειδ. εξετ. ομογ.	Καλ. 6.25
47. Διαμαντή Βαρβάρα του Κων.	1-3-99	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.16
48. Κατσαλούλη Κων/να του Σπυρ.	7-2-89	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 6.88
49. Λέκκας Στέφανος του Πέτρου	28-2-99	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.44
50. Νταή Σπυριδούλα του Λάμπ.	21-2-97	Γ.Ε.	Καλ. 6.44
51. Παναγή Δημητρούλα του Ανδ.	22-10-97	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 6.54
52. Παπαγεωργίου Ελένη του Απ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.25
53. Παπαθανασίου Μαρία του Παν.	15-10-97	Γ.Ε.	Καλ. 6.38
54. Παπαθανασίου/λου Μαρία του Βασ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.86
55. Παππά Δάφνη του Δημ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.11
56. Πατρικάκη Νίκη του Ιωάν.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.59
57. Τασούλα Βασιλική του Γεωρ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.96
58. Τρούπη Αγγελική του Δημ.	16-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.96
59. Χαψαργυρός Στέφανος του Δημ.	2-10-96	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.73
60. Χρηστίδη Χαρά του Νικ.	23-2-99	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 8.24
61. Χρονόπουλος Ιωάννης του Κων.	16-10-97	Γ.Ε.	Αρ. 8.54

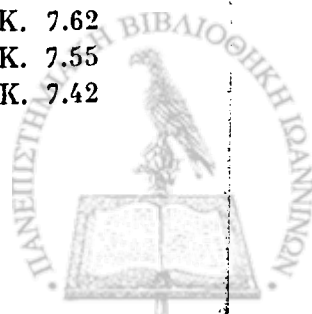
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 2002

ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ 26 - 7 - 2002

62. Αγγελοπούλου Ανα/σία του Θεοδ.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.13
63. Αθανασοπούλου Θεοδώρα του Κων.	21-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.31
64. Αντωνοπούλου Αικ. του Θωμά	7-10-96	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.62
65. Αποστολάκη Κλεοπάτρα του Εμ.	25-10-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.27
66. Αποστολοπούλου Αθαν. του Λυμ.	17-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.28
67. Αριστέιδου Γεωργία του Αρίσ.	14-10-98	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 7.60
68. Βάγια Ελένη του Δημ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.06

Όνοματεπώνυμο	Ημερομ. εγγραφής	Τρόπος εγγραφής	Βαθμός πτυχίου
69. Βασιλείου Βασιλική του Γεωρ.	21-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.92
70. Βρακέττα Ελένη του Γεωργ.	18-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.04
71. Γαλάνη Αναστασία του Γεωρ.	18-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.04
72. Γιαννουλάκη Ζαμπία του Θεοδ.	28-1-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.42
73. Γεωργίου Χριστίνα του Χρυσ.	12-10-95	Εξ. Κυπρ.	Καλ. 6.27
74. Γκόπη Όλγα του Γεωρ.	23-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.94
75. Δημοπούλου Παρασκευή του Νικ.	29-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.73
76. Ζιούτου Γεωργία του Παναγ.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.63
77. Ζιώγα Μαρία του Δημ.	22-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.96
78. Ζούμπου Μελίνα του Θεοχάρη	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.60
79. Θεοδώρου Βίκη του Σωτ.	22-10-97	Εξ. Κυπρ.	Καλ. 6.27
80. Καραγιαννίδου Γεωργία του Γεωρ.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.71
81. Καρυστινού Μάρθα του Δημ.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.21
82. Καρυτσιώτη Αδαμαντία του Ιωάν.	1-10-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.17
83. Κατσάρα Αντιγόνη του Παρασκ.	1-10-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.50
84. Κατσαρδή Γεωργία του Αλεξ.	22-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.31
85. Κατσώνη Αναστασία του Ιωαν.	30-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.29
86. Κεραμάρη Ελένη του Αλεξ.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.02
87. Κινάκη Γεωργία του Χρήσ.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.37
88. Κουτελίδα Μαρία του Αναστ.	22-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.63
89. Κυρίτσης Κων/νος του Σπυρ.	29-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.02
90. Κωνσταντάκη Σοφία του Νικ.	1-3-99	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.06
91. Μανίκα Δήμητρα του Βασιλ.	17-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.45
92. Ματζανά Κυριακή του Φιλ.-Ελ.	1-10-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.60
93. Μιχαήλ Αγγελική του Αναστ.	23-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.17
94. Μαλώνη Αικατ. του Πέτρου	18-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.46
95. Μπακλόλας Κων/νος του Ιωάν.	25-2-99	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.06
96. Μπιτχάβα Ιωάννα του Κων.	24-2-99	Κατ. εξετ.	Αρ. 9.00
97. Μπέκιου Νασιλική του Βασ.	1998	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.50
98. Μυλωνά Αθανασία του Δημ.	17-9-98	Γ.Ε.	Άρισ: 8.65
99. Μυλωνά Ελευθερία του Άγγελ.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.77
100. Μωράτη Αλεξάνδρα του Γεωργ.	21-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.81
101. Νάνου Ναυσικά του Αθαν.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.31
102. Νότι Γαλήνη-Ανθή του Πέτρ.	24-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.69
103. Ντόβα Παρασκευή του Παν.	17-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.38
104. Παναγιωτοπούλου Καρ. του Κων.	22-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.19
105. Πάνου Δήμητρα του Νικ.	16-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.56
106. Παπαδοπούλου Παναγιώτα του Θ.	21-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.06
107. Παπαθανασίου Χρυσούλα του Ιωάν.	23-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.19
108. Παπαθεοδώρου Ανδρέας του Κων.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.33
109. Παρασκευά Μαριάνθη του Παρ.	1-10-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.17
110. Περάκη Ελένη του Γεωρ.	24-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.60
111. Περατικού Χρυστάλλα του Αν.	5-10-98	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 7.62
112. Πλάτση Αφροδίτη του Ιωάν.	16-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.55
113. Ράπτη Μαρία-Σταυρ. του Κων.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.42

Όνοματεπώνυμο	Ημερομ. εγγραφής	Τρόπος εγγραφής	Βαθμός πτυχίου
114. Ρέτσας Γεώργιος του Κων.	23-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.19
115. Ρίνη Αικατ. του Κων.	23-12-98	Μετεγγρ.	Λ.Κ. 7.38
116. Σαβαντζή Αικατ. του Γεωργ.	23-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.87
117. Σαϊτάκη Μαρία του Γεωργ.	22-9-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.33
118. Σανιάδου Αναστασία του Κων.	17-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.56
119. Σέρρη Κων/να του Ανδρέα	22-10-9	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 6.58
120. Σιαμανδούρας Σωτήριος τ. Αν.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.04
121. Σκρίνα Μαρίνα του Αθανασ.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.96
122. Σπυροπούλου Ειρήνη του Αθαν.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.85
123. Στεφανοπούλου Αικατ. του Γεωγ.	17-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.48
124. Στυλιανού Ειρήνη του Θεοφ.	24-9-98	Γ.Ε.	Άρισ. 8.87
125. Σφίγγου Ασημίνα του Δημ.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.77
126. Ταραζής Χρήστος του Σπυρ.	29-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.00
127. Τζιάτζου Αμαλία του Κων.	21-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.02
128. Τρισόκκα Παρασκ. του Χρήστ.	5-10-98	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 7.48
129. Τσάπες Πέτρος του Κων.	20-2-98	Κατ. εξετ.	Λ.Κ. 7.67
130. Τσαρδακλή Μαρία του Γεωργ.	16-9-91	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.90
131. Τσαρσιλή Χρυσαφιά του Γεωργ.	16-9-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.92
132. Τσεκούρα Σοφία του Σταρύου	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.77
133. Τσιρώνη Αναστασία του Θεοδ.	30-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.79
134. Τσουκαλά Μαρία του Διον.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.12
136. Τσώνη Ευαγγελία του Ηλία	21-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.71
137. Χάρη Δήμητρα του Ανδρέα	5-10-98	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 6.81
137. Χατζηγιάννου Βενετία του Ελ.	28-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 8.25
138. Χατζηδάκη Μαρία του Ελευθ.	25-9-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.38
139. Χριστογιώργου Μαγδαλινή του Στ.	15-10-97	Γ.Ε.	Λ.Κ. 6.83
140. Χριστοδούλου Παναγιώτα του Ν.	1-10-98	Γ.Ε.	Λ.Κ. 7.79
141. Χριστοφόρου Παναγιώτα του Σωφ.	22-10-97	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Λ.Κ. 7.08
142. Χρυσάνθου Ζωή του Γεωρ.	22-10-97	Ειδ. εξ. Κυπρ.	Καλ. 6.46

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΑΝΤΑΛΛΑΣΣΕΤΑΙ
ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ

Periodicals exchanged with third part of *Dodoni*

1. *Aquinas* (Città del Vaticano, Italia)
2. *Ancient Philosophy* (Pittsburgh, U.S.A.)
3. *Canadian Philosophical Review* (Edmonton, Alberta)
4. *Communication and Cognition* (Ghent, Belgium)
5. *Critica Revista Hispanoamericana de Filosofia* (México, México)
6. *Education Studies* (Florida, U.S.A.)
7. *Etyka* (Warszawa, Polska)
8. *Filosofia Oggi* (Genova, Italia)
9. *Indian Philosophical Quarterly* (Poona, India)
10. *Journal of Aesthetic Education* (Urbana, Ill., U.S.A.)
11. *Journal of Thought* (Oklahoma, U.S.A.)
12. *Methodology and Science* (Haarlem, Netherlands)
13. *Pensamiento* (Madrid, Espana)
14. *Philosophica* (Gent, België)
15. *Philosophy and Social Action* (New Delhi, India)
16. *Philosophy in Science* (Tuscon, Arizona, U.S.A.)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1. The University of Chicago Library is a part of the University of Chicago. It is a non-profit organization and is not subject to the provisions of the Internal Revenue Code which apply to for-profit organizations. The University of Chicago Library is a charitable organization and is exempt from federal income tax under Section 501(c)(3) of the Internal Revenue Code. The University of Chicago Library is also exempt from state income tax under the laws of the State of Illinois. The University of Chicago Library is a charitable organization and is exempt from federal income tax under Section 501(c)(3) of the Internal Revenue Code. The University of Chicago Library is also exempt from state income tax under the laws of the State of Illinois.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Εκδότης: Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας
της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

*Κεντρική
διάθεση:* Γραφείο Δημοσιευμάτων Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
Πανεπιστημιούπολη (Δουρούτη), Ιωάννινα 45 110
Τηλ. 2651097122

*Συντακτική
Επιτροπή:* Κώστας Θ. Πέτσιος, Τομέας Φιλοσοφίας
Ελένη Μαραγκουδάκη, Τομέας Παιδαγωγικής
Βασιλική Παπαδιώτη, Τομέας Ψυχολογίας

*Γραμματεία
Συντακτικής
Επιτροπής:* Κώστας Θ. Πέτσιος, Τομέας Φιλοσοφίας
Ιωάννινα 45 110 - τηλ. 2651095659

Τυπογραφείο: Ιωσήφ Γκούρα, Δωδώνης 23, τηλ. 2651033598
45 221 Ιωάννινα

Στοιχειοθέτης: Θεόδωρος Κατούνιας, τηλ. 2651023675

